

באר התורה

פרשת מקץ - חנוכה

מס' 82

באר התורה (82) פרשת מקץ

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

להערות ולהוספות

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

או לת"ד 5161749 בני ברק

באר התורה (82) פרשת מקץ

תוכן הענינים:

5	איך יוסף הצדיק התגלח בר"ה
14	בדין מקום הדלקת נר חנוכה מצד ימין שצד שמאל מלא נרות חנוכה
15	בדין תיקון הנרות על ידי האשה
16	האם מותר לחמם סופגניה בשבת ע"ג פלטה
20	חתן היכן מדליק נ"ח
22	לכבות את הנרות בבית הכנסת
23	בענין הדלקת נר חנוכה בעמידה
24	האם בעינן לישון במקום ההדלקה
25	האם מותר לגלח שלא ברצון אביו
33	לגליון מעדני אשר חנוכה תשפא
34	מכתב לגליון מריח ניחוח וישב
	הוספה לבאר התורה מס' 78 תשובת הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בדין
35	הדלקה במניני החצירות
38	הוספות לגליון 81
40	האם בעינן לעשות היכר בסופגניות חלביות

באר התורה (82) פרשת מקץ

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישה אליז בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

באר התורה (82) פרשת מקץ

איך יוסף הצדיק התגלח בר"ה

וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וַיַּגְלֵחַ וַיַּחְלֵף שְׂמֻלְתּוֹ וַיָּבֵא אֶל פְּרָעָה. (מא יד)

ודרשינן על הא בבראשית רבה (פ"ט ט) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וכו' ויגלח ויחלף שמלותיו, לחלוק כבוד למלכות.

והנה מצינו במפרשים שכתבו להקשות איך הותר ליוסף להתגלח הרי מבואר במס' ר"ה דף יב ע"ב דיו"ט של ראש השנה היה וגלותו שערות הלא מלאכת גוזז יש בה, וא"כ איך הותר ליוסף להתגלח, וגם אי נימא כמ"ש במדרש רבה בפרשת בא (סוף פרשה יח) שבפסח יצא יוסף מבית האסורים, מ"מ הרי הוי פסח וגם חול המועד.

ויש לומר שלכאורה יש בזה פיקוח נפש, אלא שמפשטות לשון רש"י משמע קצת דלא נצטווה לעשות כן ע"י המלך ומשרתיו אלא שמדעתו עשה כן משום כבוד מלכות. ובע"כ דהיה בזה משום פיקוח נפש, וכן כתב תוספות השלם עה"ת שהקשו איך יוסף גילח וכתבו אי נמי סכנת מלכות שאני וגילח בו ביום עכ"ל, וכן כתב גם במושב זקנים עה"ת שהגילוח היה ציווי המלך ומשרתיו להתגלח ומשום פיקוח נפש התגלח בר"ה דפיקוח נפש דוחה כל איסורים שבתורה. וי"ל בנוס"א דהוה ע"י כפיה, וכמ"ש לדינא בשו"ת מהרי"ק (סימן קלז) שהעושה מלאכה ע"י כפיה הוי מלאכה שאין צריך לגופה, וכע"ז איתא במהרש"א (ק"ט) שהמקושש לא היה חייב באמת מיתה כיון שלא קושש אלא כדי להתחייב ולא לצורך העצים, עוד מצינו בזה בנוס"א מש"כ בס' פני מבין עה"ת שביאר שמשום כבוד המלכות יש להתיר אמירה לנכרי יעו"ש.

ובכ"ז כתבנו להביא בקונ' שיח יוסף ח"א עמ' לא, שכתב המהרי"י אלגאזי בספר "ארעא דרבנן" דמצות כבוד מלך דאורייתא היא ודוחה אפילו איסור תורה ומוכיח כן מיוסף שהתגלח בר"ה לכבוד המלך ומתוך כך מתיר להפליג בספינה חוץ לתחום משום כבוד מלכות אף אם תחומין דאורייתא ע"י"ש. והדברים תימה דאף אם נאמר דכבוד מלכות הוי דאורייתא מ"מ אין עשה דוחה ל"ת שבכרת ואיך ידחה לאו דמלאכת שבת שיש בה כרת. ועוד דאיך נוכיח הלכה זו ממעשה אבות דלפני מת"ת דאף שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה בודאי א"א להוכיח ממעשיהם הלכה לדורות. ועוד דשאני גילוח שערות דלכאורה הוי מלאכה שאין צריך לגופה ואין בה אלא איסור דרבנן ואיך נוכיח ממנו לגבי איסור דאורייתא.

והנה ראה מה שנשאל בשו"ת דובב מישרים (סימן שע"ח) בחייל בצבא נכרי שקיבל פקודה לגלח את זקנו ביום השבת משום ביקור של שר חשוב במחנה ונשאלה שאלה בבית המדרש כיצד עדיף לנהוג שיגלח את זקנו בסם או שיניח לספר המחנה לגלחו בתער ופסק דעדיף שיגלח בסם שאין בו איסור תורה דגוזז אינו חייב אלא בכלי ולא ביד אבל אם יניח לגוי לגלחו בתער עובר בלאו דהשחתת זקנו דגם המסייע חייב כמבואר במכות פרק אלו הן הלוקין ואף דהגוזז חייב אף משום קוצר דהוי עוקר דבר מגידולו וכמו שכתב המנחת חינוך במלאכת קוצר ובמלאכת גוזז וקוצר הלא חייב אף ביד לגבי קוצר הרי הוי מלאכה שאין צריך לגופה כיון שאינו צריך לשער אלא דלגבי מלאכת גוזז חידש הריב"ש דאף כאשר הכונה אינו לצורך

באר התורה (82) פרשת מקץ

השער אלא לנקות את העור הוי מלאכה הצריך לגופה וא"כ ממ"נ אין כאן איסור דאורייתא משום גוזז הלא הוי כלאחר יד ומשום קוצר הלא הוי מלאכה שאין צריך לגופה עיי"ש. ובשו"ת הר צבי (חיו"ד סימן קמד) הסיק שם שטוב להתגלח ע"י גוי בתער דאי' שבת חמור מלאו דהשחתת זקנו ואף שבהשחתה יש חמשה לאוין ולפי"ד הר"ן ביומא דף כ"ג חמור איסור קל פעמים רבות מאיסור חמור פעם אחת מ"מ באיסור גוזז חייב בכל ב' שערות וא"כ איסור שבת חמור גם בכמות וגם באיכות ע"ש.

והנה נחלקו הראשונים במלאכת גוזז במקרה שגוזז ואינו צריך את השערות או את הצמר כלל האם היא מלאכה הצריכה לגופה שאסורה מן התורה או שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה שאינה אסורה אלא מדרבנן דעת התוס' שבת דף צד ע"ב שבמקרה זה המלאכה נחשבת שאינה צריכה לגופה ולדעת הרמב"ן (שם קו א) והריב"ש סי' שצ"ד גם במקרה זה נחשבת מלאכה הצריכה לגופה שמלאכת גוזז היא בשני חלקים בשערות ובעור וכל שצריך לתיקון אחד משני עניינים אלו נחשב שהמלאכה צריכה לגופה. ולפי דעת התוס' נראה שבגילוח יוסף היתה המלאכה אינה צריכה לגופה שמן הסתם לא היה לצורך השערות ולכן אין במלאכה זו אלא איסור דרבנן ואיסור אמירה לגוי באופן זה מותרת גם לחולקים על הבה"ג והיינו שבות דשבות במקום מצווה. אמנם הגרעק"א בשו"ת רע"א (סי' י"ז) כתב שבאופן זה לא התירו אמירה לגוי לחולקים על הבה"ג ששרי גם מלאכה זו היא בעצם מלאכה שאסורה מן התורה רק שבאופן זה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדרבנן ומה שהתירו לדעתם אמירה לגוי היינו דווקא במלאכה שבעצם אינה אסורה אלא מדרבנן ולפי זה נפל התירוף וחזרה השאלה כיצד התגלח יוסף ביו"ט שאפילו על ידי גוי אסור.

אבל מדברי הש"ך (יו"ד סימן קצח) ועוד דלא כהגרעק"א שלדינא מותר אמירה לגוי במקום מצווה אפילו במלאכה שבעצם אסורה מדאורייתא רק שנעשית באופן שאינו צריך לגופה ואינה אסורה אלא מדרבנן ולכן התירו שם לאשה לגלח ציפורניה בשבת על ידי גויה לצורך טבילה ולדבריהם התירוף קיים שהותר ליוסף לגלח על ידי גוי לצורך מצוות כבוד המלכות. כן כתבו לתרץ בספר פרדס יוסף עה"ת (אות יד) וכן כתב בשו"ת ריב"ד (או"ח סימן כח) יעו"ש, וכן כתב בספר שארית יעקב ובס' בית סנח פ' מקץ יעו"ש, וע"ע במנחת אשר עה"ת (מהדו"ק סימן נו) שהאריך הבכ"ז יעו"ש.

והנה לענין מרדכי איתא בגמ' במגילה דף טז ע"א שבשעה שבא המן להרכיב למרדכי אמר לו לא יכלינא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזינא דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכיא הכי והוצרך המן לגלחו, ובירושלמי בשבת ריש פרק ו' אמרו דג' דברים התירו לבית רבי שיהיו רואין במראה ושיהיו מספרי קומי וכו' מפני שהיה זקוקין למכלות, ובקרבן העדה כתב שהיו קרובין למלכות וצריכין לעמוד אצלם וגלח כגילוחם ולהתקשט ולדבר עמהם בחכמת היוונים ודרכס ויש בזה הצלת נפשות, וכתב באור זרוע (ח"ד סימן קנא) כי דוקא להם התירו שהיו מצויים לפני מלכות, כי אין לבוא אל המלך מגודל שיער כדכתיב גבי יוסף ויגלח וביא אל פרעה עכ"ד, והנה הקשו הרי אצל מרדכי היה זה בחול המועד פסח וכמו שכתב ברש"י במגילה שם והרי קימ"ל לדינא (או"ח סי' תקלא ס"ב) שאין מגלחין במועד ושם הוא אפ' ע"י גוי וכמ"ש שם בביה"ל בד"ה אין מגלחין, ובע"כ די"ל דהוא משום כבוד מלכות,

באר התורה (82) פרשת מקץ

אלא דבמהרי"ץ חיות שם כתב ליישב שכיון שקודם הרגל לא היה יכול לגלח מפני גודל הרעה שקרתה לישראל והיה עסוק בשקו ותעניתו שוב היה דינו כיוצא מבית האסורים שמותר לגלח ברגל, עכ"ד, ומדבריו מוכח דלא ס"ל טעם דכבוד מלכות ויל"ע.

ועוד מצינו שהעירו לענין מרדכי שיצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן שהרי יש בו שעטנז שהרי תכלת הוא עמרא דהיינו צמר ואילו בוץ הוא פשתן, ובס' שירת דוד עה"ת כתב שלבישת בגדי המלכות הוי לבישה לשם כבוד ולא בשביל הנאת חימום, ובדרך אמונה לגהרח"ק בפ"י דכלאים בביה"ל בד"ה להתחמם בו, הביא מח' ראשונים אם לבישה שהיא לכבוד יש בה איסור כלאים מדאורייתא או לא ואם נימא דאין בו איסור תורה י"ל שמשום כבוד מלכות הקל מרדכי כיון שלא נתכיון להנאת חימום שהרי היה זה בט"ז בניסן כדאיתא במגילה טז ע"א יעו"ש, וע"ע ביקרא דאורייתא על מגילת אסתר מה שהאריך בזה דהוי כציצית יעו"ש, ומ"מ ליסוד דהוא משום כבוד המלכות א"ש.

ובכ"ז הכא כתב בחתם סופר עה"ת כתב ליישב בזה"ל: ויגלח ויחלף שמלותיו פירש"י מפני כבוד מלכות יש לעין מה רצה בזה וכי לא היה לו לגלח ביציאתו מבית האסורים, וי"ל מפני שהיה ר"ה ויוסף שמר התורה בחו"ל כמו שאמרו חז"ל (ב"ר צ"ב ד') על טבוח טבח והכן לכן פירש משום כבוד מלכות אפילו של או"ה דחה איסור גלוח ב"ט שעל כבוד מלכות היה מצווה ועל י"ט היה אינו מצווה ועושה. והחת"ס כנראה לשיטתו דכתב בשו"ת חו"מ סי' ק"צ דמצווה לכבד אפילו מלך רשע והוכיח כן מפרעה ואחאב שכובדו ע"י משה רבינו ואליהו הנביא עי"ש, ומ"מ בכ"ז דאף בכה"ד דאיכא דין כבוד מלכות כן איכא להוכיח מהא דאיתא בגמ' בע"ז דף יא ע"א דעוקרין בהמות של המלכים, והקשו שם בתוס' בד"ה עוקרין והאיכא צער בע"ח וכיצב עושין כן לכבודו של מלך, ובשלמא משום בל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה אך כיצב הותר לעבור על איסור צער בעלי חיים, ותרצו תוס' דאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואני כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים, ומבואר דהוא מתורת דחייה, וראה עוד בתוס' בב"מ דף לב ע"ב בד"ה מדברי, שאף למ"ד צער בעלי חיים דאורייתא מ"מ כבוד מלך ונשיא עדיף.

אלא דזה נסתא מדברי הגמ' בברכות דף יט ע"ב אמר רבי אלעזר בר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם שאם יזכה להבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, ותרצה הגמ' דאירי בארונות שיש בהם חלל טפח, שיש בזה רק גזירת טומאה מדרבנן אטו שאר ארונות שאין בהם טפח ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן, וכן פסק הטור יו"ד סימן שעב ס"א, וכן נראה ד' התוס' בבכורות דף כט ע"א בד"ה היכי וכו' יעו"ש, וכן כתב הרמב"ם לדינא פ"ג מהל' אבל ה"ד יעו"ש, [אלא דראיתי בס' נופת צופים (עהש"ס ח"א עמ' קסא) שהקשה בהערה שהרי השו"ע השמיט לזה וכתב רק דבמקום ת"ת ובמקום כבוד הבריות אבל לא כתב במקום כבוד מלכים, והקשה הרי סו"ס זה גמרא להדיא ולית מאן דפליג וגם בב"י העתיק דן וא"כ מדוע לא כתב כן, וכתב ליישב ע"פ המג"א סימן רכד סק"ז) שעמד בזה שדין זה דוקא במלכי ישראל יעו"ש]. ומוכח דטומאה דאורייתא שאני, וי"ל דהתם הוא לחייב את עצמו, משא"כ הכא ביוסף כו"ע יודו דשאני.

באר התורה (82) פרשת מקץ

אלא דבספר ארעא דרבנן כתב לתרין דאיסור דטומאת כהנים הוא עשה ול' ואין עשה דכבוד מלכים דוחה ל' ועשה, אבל בשדי חמד (ח"ג מערכת כ"ף כלל צ"ט עמ' 277) כתב לדחות דבריו דהרי עשה ול' דכהנים אינו שוה בכל, ומנגד עשה דכבוד מלכים שוה הוא בכל ישראל, ולחלק מהדעות הרי בכה"ג אמרין דעשה השוה בכל דוחה אף ל' ועשה, עוד כתב לתרין שם דשאני שעת מיתה של המלך שהוא יקרא דכל ישראל ולכן כה"ג אמרין דכבוד כל ישראל דוחה לאיסור זה משא"כ בחייו יעו"ש. וכמו"כ יש להוכיח בהאי דינא דכבוד מלכות מדברי הגמ' בסנהדרין דך מט ע"א שהד' מאות ילדים של דוד הלכו מגודלי בלורית משום כבוד המלכות, ומוכח דמשום כבוד המלכות שאני, אלא דבזה יש לדחות ע"פ מש"כ בכס"מ בפ"א מהל' ע"ז ה"ג שביאר שהד' מאות ילדים שהיו לדוד הוה הצלת ישראל יעו"ש ולפי"ז אין להוכיח משם.

ובעיקר האי יסודא דכבוד המלך כתב כן כבר באור החיים הקדוש בפרשת ויחי (בראשית מ"ט וכן בפרשת ויקרא א' ט' כי אף שהאבות היו מקיימים התורה מ"מ כיון שהיה זה בדרך של אינו מצווה ועושה ממילא כל היכא שאירע להם מצוה שהם מצווים בה הרי זה דוחה למצוה שאינם חייבים בה.

אכן יש שהעירו שלא נתפרש בדברי החת"ס מנלן שהיה מצוה בכבוד מלכות וכלפי משה רבינו ע"ה מצינו שאמר לו השי"ת שינהג בו כבוד וכפי שפירש רש"י פרשת וארא עה"פ שמות י"ג ויצום וכו' ואל פרעה מלך מצרים ציוס לחלוק לו כבוד בדבריהם וכו'.

ועיין במכילתא (פרשת בא פרשה י"ג) דאיתא שם וירדו כל עבדיך אלה אלי שאין ת"ל אלה אלא שסופך עתיד להיות בראשם וליד בראשונה אלא מלמד שמשך חלק כבוד למלכות וכן הקב"ה אמר לו חלוק כבוד למלכות שנאמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל פרעה צום לחלק כבוד למלכות וכן מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנאמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה (בראשית מ"א ט"ז) וכן יעקב חלק כבוד למלכות שנא' ויתחזק ישראל וישב על המטה (שם מ"ח ב') וכן אליהו חלק כבוד למלכות שנאמר ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב (מלכים א' י"ח מ"ו) וכן חנניה מישאל ועזריה וכו', ומבואר כי ענין זה היה נוהג בכל הדורות וכן נהג הכא גם יוסף הצדיק.

והנה בשו"ת מעשה אברהם (או"ח סימן מח) כתב לדון למ"ד תחומין דאורייתא אם מותר להפליג בספינה בשבת כדי לצאת לקראת המלך, וכתב להוכיח מהא דיוסף הצדיק גילח והחליף שלמותיו לכבודו של פרעה, והרי מבואר בגמ' בר"ה יא. דיוסף הצדיק יצא מבית האסורים בראש השנה ואפ"ה התגלח ועבר על איסור תורה משום כבוד מלכות וא"כ למ"ד דלמדין מקודם מתן תורה יהא מוכח דמותר לעבור על איסור תורה לצורך כבוד המלכות, ובשד"ח הביא דבריו וכתב לדחות בכמה אופנים ועפ"י חלק דבריו יש ליישב הכא מדוע יוסף גילח.

וכתב שם, א' מי יימר דהגליוח עצמו היה בראש הנשה דלמא רק לפנות ערב נשתחרר יוסף מבית האסורים וואדהכי והכי כבר הגיע במוצאי יו"ט.

באר התורה (82) פרשת מקץ

ב' מי אמר שנתגלח בעצמו אולי היה ע"י נכרי ובכה"ג הרי הותר אמירה לגוי, והוא כמ"ש בחת"ס.

ג' לפי מה שאמרינן שמה שקיימו האבות את כל התורה כולה היינו דוקא באר"י ולא החו"ל וכמו שביאר הרמב"ן שיעקב נשא ב' אחיות כיון שזה לא היה באר"י וה"ה כאן אפשר שכוין שהיה בחו"ל אין ראיה שעשה יוסף משום כבוד המלכות, [אלא דלפי"ז צ"ע הראיות דלעיל] ד' ע"פ מש"כ המושב זקנים דיוסף עשה כן משום פיקוח נפש. ובמש"כ השד"ח שיצא בערב ר"ה כן כתבו בתוס' השלם עה"ת הובא ליישב כי יוסף הצדיק התגלח בערב ראש השנה וכ"כ בספר שבט מיהודה עה"ת פרשת מקץ, כי חלומו של פרעה היה ערב ראש השנה ובבוקר קראו את יוסף ויגלח ויחלף שמלותיו ואמר את הפתרון וביום שלאחריו קראו לו חירות לצאת מבית האסורים ומסתבר לומר כן דמתסמא קיים את הדין שיש להסתפר בערב ראש השנה עכ"ד.

הנה באבן עזרא כתב, ויגלח המגלח, ע"כ, וכתבו במפרשים שכנראה הרגיש בקושיה זו ובע"כ דכוונתו שגילח ע"י עכו"ם, וראה עוד באבן עזרא שהקשה כיצד התגלח יוסף הרי זה גילוח בתער והשבטים קימו את כל התורה כולה עין בתוס' בחולין בדף צא עמוד' א ד"ה כמאן, ומ"מ בעיקר דבריו יל"ע הרע נח' בזה הרמב"ם והראב"ד דהנה ברמב"ם בהלכות עכו"ם פיי"ב ה"ה אבל האיש המתגלח אינו לוקה אלא אם כן סייע למתגלח. והראב"ד שם כתב בהשגותיו שאמנם אם מסייע המתגלח הרי הוא לוקה אבל אף אם לא סייע אם היה זה מדעתו אמנם אינו לוקה מכל מקום עובר בלאו. ובכסף משנה כתב שיותר נראה לומר שאין הוא עובר על לאו שהרי לא עשה מעשה כלל לכן הדגיש האבן עזרא ויגלח המגלח ללמדנו כי יוסף לא סייע כלל ולא היה הגילוח על דעתו ומרצונו. ואמנם לדעת הרע"ב יש על כל פנים איסור דרבנן אבל הרי האבות לא קימו דינים דרבנן ואתי שפיר.

והנה בהאי דגילח ע"י גוי, כתב בס' טעמא דקרא שהיה ע"י גוי, והביא ממדרש שכל טוב ששר המשקים גילחו, ומשום אמירה לנכרי שבות, התר מפני כבוד המלכות דהוי כדבר מצוה וצורך גדול, והנה בעיקרא דהאי מילתא הארינו באחרונים בדין כבוד מלכות ראה במג"א סימן רכ"ד סק"ז ובחמד משה ובמחצית השקל שם, וע"ע בשו"ת חת"ס חו"מ סימן קפ ובשו"ת כת"ס או"ח סימן לז. ומ"מ בעיקרא דהאי פירושא ראה בפירוש מהרז"ו על המדרש רבה שכתב שויריצייהו מן הבור היה ע"י אחרים, אבל ויגלח ויחלף שמלותיו היה בעצמו, ואולי היה חושש שלא יקיפו פאת ראשו ולכן לא רצה שיגלחהו, ומ"מ יל"ע הרי גלחו לו את זקנו וכמו שמבואר להלן.

עוד תירוצ' בכ"ז כתב בס' שבט מיהודה (שם) דכיון דקי"ל שמסתפרים בערב ר"ה ודאי קיים יוסף זה והתגלח כבר בערב ר"ה אלא שבר"ה חזר וגילח עצמו מפני כבוד המלכות אבל לא היה בזה שיעור של גזירת שער ולכן לא היה בזה איסור עוד כתב לתרץ שחלומו של פרעה היה ערב ראש השנה בקץ השנה שעברה ובבוקר קראו את יוסף ויגלח ויחלף שמלותיו ואמר את הפתרון וביום שלאחריו קראו לו חירות לצאת מבית האסורים ומסתבר לומר כן דמתסמא

באר התורה (82) פרשת מקץ

קיים את הדין שיש להסתפר בערב ר"ה. וכן כתב בתוס' השלם עה"ת כי יוסף הצדיק התגלח בערב ר"ה.

ועוד נראה לישב וכן כתבו כמה אחרונים שלפי מש"כ המהרש"ל סימן י' דאף שמצינו באברהם אבינו שקיים אפילו עירובי תבשילין יומא כ"ח ע"ב מ"מ בשאר האבות שלא מצינו כן יתכן שלא קיימו מצות רבנן רק מצות דאורייתא בלבד ואם נאמר שיוסף לא שמר על איסורים דרבנן יש ליישב בשני אופנים א' שהתגלח ע"י גוי ולא היה בזה שום איסור וכנ"ל ב' לסוברים שאיסור תגלחת השערות הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואסורה רק מדרבנן.

והנה לפי כ"ז יש ליישב מה שהקשה בספר מהרי"ל דיסקין עה"ת שהרי מובא שהרכיבו את יוסף על מרכבת המשנה והרי יו"ט היה, וא"כ קשה איך הותר ליוסף לרכוב על המרכבה ביו"ט הרי זה אסור מדין שביתת בהמתו ואסור. והנה מלשון הפסוק מרכבת המשנה משמע כי את המרכבה הוליכו שתי בהמות, והרי שיטת המקור חיים (שו"ע אור"ח רסו) וכן בשו"ת ריב"א שכתבו וז"ל: באם הוא בעגלה בשני סוסים ולמשא זה היה יכול בסוס אחד ובשני אנשים בכי האי גוונא פטור אבל אסור בזה יכול וזה יכול וקימ"ל כל שבחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחילה א"כ ליכא איסור שביתת בהמתו כה"ג רק שבות דאין רוכבין על גבי בהמה, והסיק דשנים שעשהו פטור מקרבן אבל איסור תורה איכא א"כ ליכא ההיתר לרכוב על ב' סוסים, וא"כ לפי"ז ששנים שעשו אסור רק מדרבנן א"כ א"ש דיוסף היה יכול לרכוב כיון דאינה אלא רק איסור דרבנן באדם א"כ בבהמה מותר לכתחילה.

אלא שהחתם סופר בהגהות עהשו"ע (שם) כתב לחלוק על המקור חיים וז"ל: ולדעתי נראה שמעולם לא אמר אדם היתר זה כי מהידוע שרגיל להיות שאם יש ב' סוסים לפעמים מתעצל הסוס וסומך על סוס חבירה והוא נסוג מלמשוך ועצמו הולך מכח חבירו עד שמרגיש המחמר ורודהו במקל שבידו א"כ אין לסמוך על היתר זה כי אולי יהיה ד' אמות מרגע אשר היה הסוס אחד נסוג מלמשוך והמתמר לא ירגיש בזה ויהיה כל המשא על סוס אחד לכך ליכא התירא של שנים שעשהו בב' בהמות. [וכן כתב ובשו"ת יד סופר (או"ח סימן ס) וכן באור שמח הלכות שבת פרק ג' הלכה י'], ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סימן קמד) כתב לחלוק ע"ד המקור חיים מטעם אחר משום דדוקא באדם אין דרך לעשות ב' אנשים דבר שדרך של אחד לעשות א"כ הויא לאו אורחיה לכך פטור משא"כ בבהמה אנו רואים דרך ב' בהמות להוליך עגלה שדי בסוס אחד א"כ הויא אורחיה. ומ"מ ראיתי שיש שכתבו ליישב שביו"ט הרי הוא רק חיוב מלקות וכמ"ש רע"א בהגות על הרמב"ם (סוף פ"א מכלאים) וכיון שקימ"ל שהאבות לא קיימו איסור דרבנן כמו שכתבו המהרש"ל והחיד"א בפתח עינים בחולין דף ה ע"ב שלא קיימו איסור דרבנן אתי שפיר הכא.

והנה בפרשת ויגש יש להקשות מדוע שלח יוסף ליעקב יין ישן מיושן הרי כיון דהיין ישן א"כ אינו יודע ממי זה א"כ הויא סתם ינם ואיך היה מותר ליעקב לשתותו והרי האבות קיימו כל התורה עד שלא ניתנה ואפילו מצוות דרבנן כך מקשה החתם סופר בפרשת ויגש.

באר התורה (82) פרשת מקץ

והנה החת"ס בפרשת ויגש כתב יין זה היה קודם שקיבל אברהם עצמו לשמור את כל התורה כולה וכיון שהיה קודם הגזירה של יין נסך לא חל עליו האיסור אמנם ע"פ מה שכתבנו וע"פ מה שכתב בשו"ת הרמ"א סימן י' דרך אברהם אבינו קיים מצוות דרבנן עד שלא ניתנה אבל יעקב אבינו לא קיים מצוות דרבנן קודם שניתנה תורה לפי זה אתי שפיר. עוד ראיתי שתירץ בספר שלמי שמואל שכיון שכתב הרמב"ן שקימו האבות רק בארץ את המצוות ולא בחו"ל א"כ לכן שתו יין ישן וג"כ מיושב הכא מדוע גילח יוסף אף שהיה ר"ה. אמנם לפי דברי הרמב"ן מיושב מדוע יעקב אבינו נשא שתי אחיות בחו"ל. אמנם ראיתי באחרונים לדחות תירוץ זה מהא דאמריגן טבוח טבח והכן צ"ב דין זה שהרי יוסף שמר את השבת חזינן שאף בחו"ל שמר את השבת א"כ א"א לתרץ כן. וראיתי בספר מאמר על ישמעל בעמוד 140 שתירץ שהרי ביוסף דרשו חז"ל שהיה משמר את השבת אפילו במצרים מפני שהיא שקולה כנגד כל המצוות לפי שהיא עדות לחידוש העולם והיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם להוציא מלבם כוונת עבודה זרה ודעת המצרים וזאת כוונתו. ובע"כ די"ל דשבת שאני, ובעיקרא דהאי תירוץ דהאבות לא קיימו המצוות בחו"ל לענין הכא, כן כתב במעדני אשר ועוד, אלא דהעירו בזה ע"פ דברי מרן החיד"א בספרו במדבר קדמות (מערכת י' אות נה) שכתב שאף לדעה זו שלא שמרו האבות את התורה בחו"ל, הני מילי כשהיתה בדעתם לחזור לא"י אבל יוסף שלא היה דעתו לשוב לא"י קיים את התורה גם בחו"ל, וכ"כ בעוד אחרונים.

ובעיקר הקושיה לענין היין ראה בחשוקי חמד (עמ"ס כתובות דף ק"י ע"ב) שהביא בהא קושיית הפורת יוסף שהרי הוי סתם יינם, וכתב דאין לומר שיוסף עשה את היין שהרי במס' מגילה דף יב ע"ב מבואר ששין משובח היינו יין שישן יותר משנות האדם השותהו וא"כ יוסף שלח ליעקב אבינו יין שנעשה לפני יותר צק"ל שנה, ותירץ בפורת יוסף ע"פ מה דאיתא בפרקי דר"א (פרק כו) ששם נאמר ר' יהושע בן קרחא אומר שראה הייתה אשת פרעה מאהבתו אותה כתב לה בשטר כתובתה כל ממונו בין כסף בין זהב בין עבדים וקרקות וכתב לה את ארץ גושן לאחוזתה לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן בארץ שרה אמם יעו"ש, ומטעם זה היתה הקדושה שורה בארץ זו וכמ"ש באלשיך הקדוש פ' וידש, ולכן כתב שמה שנאמר שיוסף שלח מטוב מצרים הכוונה ליין ישן שנמצא באוצר מזמן שרה אמנו יעו"ש.

ועוד י"ל בכ"ז ע"פ דברי הנפש החיים הידוע שהאבות קיימו לפי הרגשת ליבם ולפי הנ"ל מיושב הקושיה איך יוסף גילח, ויש לומר בכ"ז דהיה ע"י רוח הקודש וכמו שכתב הש"ך מגורי האריז"ל (בראשית מא יד) כשיצא יוסף מבית האסורים הביא לו המלאך בגדים מגן עדן והלבישו, יעו"ש, וא"כ י"ל דהכל היה ע"פ הדיבור.

עוד ראיתי שהיבא בס' כרם אליעזר (סימן כח יא) בשם המעדני אשר לישב שכשהיה בבית האסורים לא היה יכול לראות את הלבנה וממילא בבוקר עדיין לא ידע אם היום הוא ראש השנה או שמא החודש מעובר ולכן גילח בעצמו, ושם הביא שחכ"א דחה תירוץ זה כי סו"ס היה בזה ספיקא דאורייתא ומדוע הקיל לעצמו, וכתב שעדיין י"ל לפי מש"כ המרהש"ל כי אולי לא שמר על מצוות דרבנן יעו"ש.

באר התורה (82) פרשת מקץ

עוד ראיתי לתרץ בכ"ז בס' בית ועד לחכמים (ח"ד עמ' 64) שכתב שהרי יוסף הצדיק היה צריך לחלל שבת במקצת משום שלא להתחייב מיתה אם הוא לא ישרא, ולכן היה צריך לעשות מלאכה ביום ר"ה, ולכן יצא ידי שנים וגילח את עצמו מפני כבוד המלכות וגם קיים מצות לא תעשה דיומם ולילה לא ישובו משום ספק דאורייתא, אלא דיל"ע בדבריו דאי נימא דהאבות קיימו את כל המצוות קשיא. ושוב ראיתי שבקובץ בית אהרן וישראל (גליון קכז) כתב ליישב כי כיון שלא היו אז מצווים בכל מצות התורה, ורק קיימו כן בדרך של אינו מצווה ועושה ממילא לא שייך לומר שהיה זה בגדר איסור תורה, ובוודאי לא היה חמור משאר איסורים דרבנן ונדחה מפני כבוד המלכות, וכתב בס' כרם אליעזר (ר"ה סימן כח אות יב) להקשות בזה, שלפ"ז יוצא שבזמנם היה עשה דרבנן דוחה ל"ת דאורייתא ולא מסתברא לומר כן וטפי נראה לומר שקיימו את התורה בדרך שיקיימו ישראל לעתיד ועוד דאף אם כלפי דידהו הוי כל המצוות כעין דרבנן סו"ס חיוב המצוות דרבנן קלישי עוד מזה והוי כעין תרי דרבנן וא"כ סו"ס אין לחלק בזה בין דיני הדחיה ודו"ק, וכתב שם ליישב שלפי מש"כ שיו"ט הוא עשה ול"ת הרי גם לדורות אין מצוה אפילו דאורייתא כתקיעת שופר דוחה חילול יו"ט כיון שיש בו עשה ול"ת ואפילו במלאכה דרבנן ומשום דכעין דאורייתא תקון וכמובאר במשנה במסכת ר"ה ל"ג ע"ב וא"כ סו"ס לא שייך לומר דכבוד מלכים ידחה אפילו יו"ט דרבנן ודו"ק יעו"ש. ומ"מ י"ל בכ"ז דס"ל לפי מה שהסיק בס' פרשת דרכים זוטא שהאבות עשו מלאכה בשבת רק כדי שלא לעבור על האיסור של לא ישובו וזה חשיב מלאכה שאינה צריכה לגופה. וא"כ ה"ה הכא.

עוד הביאו מש"כ בקונטרס פירורים משולחן גבוה להגר"א גינחובסקי (מקץ תשע"ה) כתב ליישב בזה"ל: שיש לומר שהיה מותר לגלח בעצמו שהרי מחוץ לבית הסוהר היה יכול לאכול יותר והו"ל מכשירי אוכל נפש שאינו יכול לעשותם מערב יו"ט ומ"מ כתב שם שכ"ז לר"י אבל לחכמים הא אסירא מכשירים. אלא דהעירו בזה שהרי אין זה מכשירים, ומ"מ י"ל דהוה משום דאם לא עכשיו אימתי ולכן הכי שרי.

ועוד במה שיוסף גילי ידוע קושית המהרש"א בחידושי אגדות שבת דף קלט ע"א, וז"ל: ולקדקוד וגו' לאו נזיר ממש קאמר דהא כ' ויגלח ויחלף וגו' אלא נזיר יין הוה, ונראה טעם שפירשו מיין לפי שקלקול המכירה בא להן מתוך אכילה ושתייה וכו' אך קשה דודאי יוסף שהכירם שהם אחיו ניחא שהותר לו הנדר אבל הם שלא ידעו עדיין אם הוא יוסף למ הותר היום נדרם מכל הימים שהיה יוסף פרוש מהם, וי"ל מפני אימת המלכות שהתירו היום נדרם וכו' ולפ"ז איכא למימר נמי דיוסף נזיר ממש היה אלא מפני כבוד מלכות גילח עצמו תוך ימי נזירותו וכו' עכ"ל, וצ"ל דהוא גם משום פיקוח נפש, ועוד דחפי האבן עזרא א"ש.

ובקושיה שהבאנו לעיל איך גילח בתער, די"ל בזה בעיקר התירוץ שהוא משום כבוד מלכות, כן מצאתי להרע"ב עה"ת שכתב להקשות ע"ד מש"כ ויגלח מפני כבוד המלכות, והקשה מאי קמ"ל רש"י פשיטא שמפני כבוד המלכות עשה כן, ועוד הקשה למה לא תפס רש"י כל הפסוק ויגלח ויחלף שלמותיו שהרי כם את הכל עשה מפני כבוד המלכות, ותירץ שהוקשה לרש"י ויגלח דאין גילוח אלא בתער ומשמע כאן שגילח גם את זקנו בתער ואיך עשה את

באר התורה (82) פרשת מקץ

הדבר האסור הזה להשחית פאת זקנו וע"כ כתב משום כבוד מלכות, וכמו שאמרו בב"ב דף פג ע"א אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות עכ"ל.

ועוד בזה ראה בשו"ת צפנת פענח (סימן סב) שנשאל הגר"י ענגיל זצ"ל על התרגום עה"פ ויגלח שתרגם "וספר ושני כסותיה" והרי בשאר כל המקומות שבתורה שכתוב גילוח אומר התרגום וגלח, ותירץ, שתרגום ס"ל שיוסף הצדיק היה נזיר עולם וקימ"ל שנזיר עולם אינו מגלח רק מיקל בתער אחד ליי"ב חודש כדאיתא בנזיר דף ד' ע"א וזהו הכוונה וספר שגזז חלק משעורתיו ולא התגלח לגמרי.

ובעיקר דבריו כתב להקשות בס' משלחן רבי אליהו ברוך (עה"ת ח"א עמ' קעב) שהרי מסוגיא דשבת לא מוכח שהיה יוסף נזיר עולם, וע"ז כתב שפירש רק מן יין, ומ"מ הקשה שאם נימא דלא היה נזיר ממש קשה מדוע שינה התרגום ומכל התורה ותרגם וספר, וכתב לבאר, שחלוק לשון גילוח מלשון תספורת שכל מקום שהגילוח נעשה לצורך יופי הרי הוא קרוי תספורת ורק במקום שהגילוח נעשה לצורך קיום דין הנזירות ואי"ז נעשה ליופי כי הרי אדרבה הנזירות היא היפך היופי כמבואר בנדרים דף ט' ע"ב באותו נזיר שבא מן הדרום, ושם הוא קרוי גילוח, ולכן ניחא הטעם שלגבי יוסף תרגם אונקלוס לשון תספורת, משום שאצל יוסף היה זה לצורך יופי וכמש"כ רש"י ויגלח מפני כבוד המלכות, משא"כ בכל המקומות שתרגם אונקלוס לשון גילוח היינו משום שאירי בקיון מצות גילוח ולא לשם יופי. יעו"ש עוד בהערה מה שהקשו מהא דכתיב בפ' אמור (ויקרא כא ה) ופאת זקנם לא יגלחו ובתרגום לא יגלחו יעו"ש.

וראה עוד בס' רינת יצחק לבאר עפ"י שיטת הרמב"ם בהל' נזיר (פ"ה הי"א) שהאיסור על הנזיר להתגלח הוא רק בתער או כעין תער אבל אם הניח ממנה כדי לכופ ראשו ועיקרו אינו לוקה שאי"ז כעין תער ודעת הלח"מ שם וא"כ י"ל דלכן לא התגלח יוסף בכעין תער ורק השאיר חלק מהשערות וזהו הכוונה וספר. וראה עוד ביקרא דאורייתא פ' מקץ מה שהביא בזה עוד כמה ביאורים. ובמש"כ להאריך בכ"ז במשנת חיים בראשית סימן קכא יעו"ש. ובעיקר זה ראה עוד בקובץ עיון הפרשה (מס' עא) שהביא שם תשובת מרן שר התורה הגר"ק שליט"א איך יוסף הקיף ראשו בתער, והשיב שויגלח לא קאי על זקן ופיאות עכ"ד, ויעו"ש עוד תשובת הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א שהשיב שנשאל על ניזירותו משום מכבוד המלכות יעו"ש עוד כמה תירוצים בכ"ז. וע"ע בס' תורה שלמה מש"כ בזה.

באר התורה (82) פרשת מקץ

בדין מקום הדלקת נר חנוכה מצד ימין שצד שמאל מלא נרות חנוכה

נשאלתי מבחורי ישיבה אודות מקום ההדלקה בצד ימין היכא שצד שמאל מלא נרות, מקום הנה שאלה זו נוגעת הרבה פעמים בישיבות שמדליקים על פתח הפנימיה ויש מאות בחורים ואין מקום לכולם, האם יכולים גם להדליק בצד השני.

הנה בספר זכרון משה (סי' י"ב) כתב דגם בכה"ג דאין מקום לכולם ידליקו בצד שמאל, יעו"ש, וכן הוא דעת מרן הגרשז"א זצ"ל בקובץ מבקשי תורה (סי' ר"ב אות ג') וכן הובא לדינא בס' הליכות שלמה (חנוכה פרק י"ד סעי' ג') פתח שהדליקו בו נרות חנוכה בשמאל אף שכבר חשיב מוקף במצות [שמזוזה בימין ונ"ח בשמאל] הבא אח"כ להדליק נרותיו בפתח זה ידליקם לכתחילה בצד שמאל, ואף שלכאור' יש מקום לומר דכיון דנתקיים כבר הטעם דיהא מסובב במצות, טפי עדיף להדליק בימין, נראה דלא פלוג רבנן בזה ולכך גם לו יש להדליק בשמאל, עוד השיב מרן זצוק"ל לשואל דה"ה איפכא בכה"ג שאין מזוזה בפתח שמניח נרותיו בימין, הבא אחריו להדליק, גם יניח נרותיו בימין ולא אמרינן שידליק בשמאל הפתח בכדי שיהא מסובב במצות, דאין הדין משתנה אף בזה.

וכעי"ז הוא דעת מרן הגרשז"א והו"ד בס' אשרי האיש (או"ח ח"ג פרק ל"ה אות ט"ו) וז"ל: נר חנוכה מדליקו משמאל כדי שיהיה מסובב במצוות, ולכן אי אין לו מזוזה כגון שעדיין לא קבע, או בגוונא שפטור כמו השוכר בית בחוץ לארץ עד שלוששים יום וכן הדר בפונדק עד שלוששים יום, ודאי ידליק מימין שהיא עדיפה לכל מידי דחשיבות. וכולם מדליקים בשמאל אף שכבר מסובבים במצוות מהדלקת הראשון, אחר שכך נקבע הדין. אלא אם כן לא נותר מקום בטפח הסמוך.

באר התורה (82) פרשת מקץ

בדין תיקון הנרות על ידי האשה

בס"ד

כ"ה כסלו ערש"ק פ' וישב תשפ"א

לכבוד הגאון רבי בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין

שלו' רב.

במה ששאל בדין הכנת הפתילות ע"י אשתו, והביא מש"כ בס' מועד לכל חי סימן כז אות כה, שכתב בזה"ל: ולפי מה שאמרו חכמינו ז"ל דהרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים כמו שאמרו בשבת דהוא כמו סגולת נר שבת כאשר יעו"ש, א"כ לאשה שייכא טפי סגולה זו ותהא זריזה לתקן לתקן הפתילות וליתן שמן.

והנה כמנהג זה זכרנוני את זקנתי הרבנית עליזה עישה ע"ה אשת חבר למורי זקני מרן הגאון רבי אליהו פורת טהרני שליט"א ראש ישיבת ברכי יוסף ומחבר הספרים המועילים אלופינו מסובלים, אשר נלב"ע בכ' שבט תש"פ, תנצב"ה שהיתה מכנת הפתילות למור זקני הרי שכן נוהגים הנשים כן.

וביותר יש להוסיף שמה שנהגו כן משום שלא מדליקות ואף הן היו באותו הנס לכן משתפפים בהכנה למצוה דהרי הכנה למצוה י"א שותר גדולה מן המצוה ודו"ק בכ"ז.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

באר התורה (82) פרשת מקץ

האם מותר לחמם סופגניה בשבת ע"ג פלטה

יש לדון האם מותר לחמם סופגניה בשבת על הפלטה שיש בה ריבה, הנה ידוע דעת מרן הגרע"י שרובו יבש חשיב כאילו כולו יבש, כן יסוד דבריו בשו"ת יביע אומר ח"ז סימן מב, וכן כתב לדינא בחזו"ע שבת ח"א עמ' פח יעו"ש, ויסוד דבריו הוא ע"פ מש"כ בבית יוסף (סימן רנג) והביא דברי רבינו ירוחם שכתב שכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן וכשמחזירו על גבי כירה ומצטמק והוי מבשל גמור עכ"ל, ומבואר דאזלינן בתר הרוב, וא"כ ה"ה בנ"ד יש להחשיב את הריבה כרובו יבש, אלא שבעיקר דברי הגרע"י כתב להעיר הגאון רבי משה לוי ע"ה בס' מנוחת אהבה (ח"ב עמ' שסה) שרבינו ירוחם בספרו גרס "שיש בו רוטב" ומבואר דכל שיש בו לח אסור, וכן הסיק לדינא בשו"ת אול"צ (חלק ב' פרק ל' סעיף יג) שאף אם יש רק מעט רוטב יש לאסור משום בישול אחר בישול ושכן הביא להלכה בכה"ח (A סק"ב) ושכן דעת הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל וכן כתב הגר"ש משאש בשו"ת שמ"ש ומגן (ח"ג סימן ו') וכן בשו"ת עמק יהושע (ח"ה חאו"ח סימן כה) והגר"מ מאזוז בירחון אור תורה (תשעה סימן קיז) ייעו"ש, וע"ע בשו"ת ברכת יהודה ח"ז סימן קמח מש"כ בזה, ומ"מ כדעת הגרע"י כן דעת בנו הילקוט יוסף שליט"א יעו"ש.

ובנ"ד כתב מרן הגרע"י בחזון עובדיה חננוכה (עמ' יט) בשם הגרשז"א שהו"ד בס' שלמי מועד (עמ' רמה) שמותא לחמם סופגניה על גבי פלאטה החשמלית עד שתהיה היד סולדת בה ואף שיש בה ריבה בפני עצמה מרוכזת במקום אחד בתוך הסופגניה וברוב יבש סגי יעו"ש, וכן כתב בס' תורת המלאכות (ח"ב עמ' נט) בשם השבט הלוי והחוט שני צוק"ל יעו"ש. וכן כתב הגאון רבי אופיר מלכא שליט"א בס' הליכות שבת (ח"ב עמ' תכח) שיש להחשיב את הריבה כיבש הואיל ולא נשפכת לצדדים וכמ"ש בהגדרת יבש בשו"ת אגרות משה (ח"ד סימן עד דיני בישול אות ה).

אלא שבכ"ז כתב להעיר בשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ב סימן קד) שכתב שלאחר בירור מעמיק מעמיק בהרבה קונדיטוריות בארץ הוברר כי הריבה מגיעה קצה ומוצקת, ולכן מרככים אותה עם מים שתהיה קצת נוזלית וכשהם מערבים עם מים יש שתי שיטות. הראשונה מערבים עם מים קרים ועושים כך כדי לשמור על צבע הריבה שישאר אדום כי במים רותחים הצבע יהפוך לורוד, ונמצא שיש בריבה זו מים שאינם מבושלים ולכן אין היתר להניח סופגניה זו על הפלטה. ושיטה נוספת שמרתיחים מים ושופכים על הריבה והיא מתרככת מהר ובקלות ונמצא שגם המים עברו בישול וממילא אין חשש להניחה על הפלטה, עכ"ד, וידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בשיעורו בהל' חנוכה (תש"פ) הביא ששאל את הגאון רבי בנימין חותה שליט"א א"כ איך אפשר לדעת ממה עשויה הריבה הרי קשה לברר את הדבר וע"כ השיב לאיסור.

וכן בכה"ג הוא דעת הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בילקוט יוסף חנוכה תש"פ מכתב ו' במכתב להרה"ג רבי שמעון ללוש שרצה להתיר לחמם את הסופגניה אף בכה"ג מדין רוב, ודחה דבריו וז"ל: בדבר מה שהציע בפנינו, בענין סופגניות שמערבים בריבה מעט מים מהברז, אם מותר בכה"ג לחמם על הפלאטה בשבת. אכילת סופגניות בחנוכה, וציין למה שכב' כתב בקובץ משנת יוסף (גליון יט עמודים שכח-של, ובגליון כה עמ' רנד בהערה) להקל בדבר, בעיקר מדין רוב. ועוד רצה לצרף סברת רבינו ירוחם בדין מצטמק ורע לו, שאין בזה איסור בישול בשבת כמבואר בב"י ובש"ע (סימן שיח ס"ח), ובדבר לח כמו מים הוי מצטמק ורע לו. אולם מלבד שהפוסקים דיברו על מים, ולא בתערובת מים בריבה, מלבד זאת קשה

באר התורה (82) פרשת מקץ

מאד לסמוך רק על סברת מצטמק ורע לו, ומה שהקילו בתבשיל שרובו יבש, אינו מטעם זה גרידא, אלא יש שם ארבעה טעמים כאשר ביארנו בילקו"י שבת כרך א' (מהדורת תשע"א, סימן רנג).

והמעייין היטב בש"ע הנ"ל יראה דאיירי בבישול אחר בישול ולא בבישול ראשוני. וכלשון הברייתא תבשיל "שבשיל כל צרכו" מצטמק ויפה לו, וחמין "שהוחמו כל צרכן" מצטמק ורע לו. וכן מדברי מרן הב"י שלמד מרי"ו דבמצטמק ורע לו אין בא"ב, מוכח שהוא דוקא לענין בא"ב, אבל בישול ראשוני במים ודאי שאסור, ובבישול המים בראשונה יוצא מתורת פושטין וכו', וכה"נ ע"פ הרפואה שמרתיחין מים ומצננים לתינוק וכדו'. וע' במנחת כהן (בשער ב סוף פ"ב) שכתב שהואיל ואין אנו בקיאים בכמה תבשילים אם מצטמקים ויפה להם או רע להם, ראוי להחמיר בזה מן הספק, שהוא בגדר מצטמק ויפה לו, אא"כ ידוע בבירור שאותו תבשיל מצטמק ורע לו. ע"ש. וכן הובא באחרונים. עוד כתב במנחת כהן (שער ב' פרק ב' בד"ה התנאי השני): ונ"ל שאפי' יש מעט שומן או מרק בדבר שנתבשל כל צרכו, עכ"ז מותר להניחו נגד המדורה או לשרותו בחמין, שהרי אין לך בשר שאין מוהל ושומן יוצא ממנו, ועכ"ז נידון לדבר יבש, ונראה שכל שהרוב הוא דבר יבש אע"פ שיש בו קצת רוטב לא שייך בו בשול. וכן ראיתי בב"י (סי' רנג) שכתב וז"ל: וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג בשם רבינו יונה, שכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו, והוא צונן, כשמחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור. עכ"ל הב"י. הנה איירי בבישול אחר בישול ולא בבישול ראשוני.

ומה שטענו שאינו מתכוין לבשל את מיעוט המים, הנה הכא הוא פסיק רישיה, ומודה ר"ש בפסיק רישיה. ומה שרצו להקל בזה מטעם מתעסק, דהא לדידיה אין שום צורך וחפץ בבישול מעט המים, הנה מאחר והוא יודע שיש שם תערובת מים בריבה, ומניח בכוונת תחלה את הסופגניה על הפלאטה, אינו בגדר מתעסק אלא מעשה בידים.

ומה שכת"ר רצה להקל מצד דבכל אופן אזלי' בתר הרוב, וכמ"ש בהר צבי חאו"ח ח"א (עמוד רסד) אגלי טל ואג"מ, בהיתר החזרת תבשיל שרובו יבש, ומיעוטו לח. והביאו מרן ביבי"א ח"ז (חאו"ח סי' מב אות יא). וה"ה הכא שהרוב שלפנינו הוא מבושל מער"ש, ומיעוט המים בטל ברוב. והוכיחו זאת ממה ששנינו בשבת (צג). המוציא את החי במטה פטור משום חי נושא את עצמו. ופטור אף על המיטה "שהמיטה טפלה לו. [ר"ל אל החי]". [אלא דהתם אסור מדרבנן]. וכן יש להוסיף עוד מהב"י (סי' רסו) שהביא דברי התוס' והמרדכי גבי בהמתו, שמוציאה אותו ואת האוכף, שאין כאן איסור משום שביתת בהמתו, דגבי הרוכב, החי נושא את עצמו, ולגבי האוכף, הרי הוא טפל אל הרוכב. ע"כ. ומבואר דאף שיש כאן הוצאה גמורה של המיטה או האוכף, שרי דאזלי' בתר הרוב והעיקר. וה"ה לגבי מיעוט רוטב דאף שיש כאן בישול גמור, כל שהתבשיל חשיב דבר יבש, אין הרוטב שבו חשוב בפ"ע להחשיבו למלאכת בישול, 'דעיקר' הפעולה נחשבת כלפי 'כלל' התבשיל, שעיקרו ורובו יבש, וביבש אין בישול א"ב לכו"ע, ואין ראוי לדון על הלח בפני עצמו.

אולם קשה לסמוך על סברא זו לגבי בישול ראשוני דמה בכך שהרוב מבושל, הרי כעת גורם לבישול ראשוני של מעט המים. תדע, דהא הרא"ש והטור והש"ע (סי' שיח ס"ט) כתבו, דאין ליתן אפי' בשר שור לתוך כלי ראשון שאינו על האש, דאף שהבשר לא יגיע לבישול, לחלוחית שבו מתבשל. ע"כ. ומוכח דלגבי מלאכת בישול לא אזלינן בזה בתר רובא.

באר התורה (82) פרשת מקץ

ובאמת מה שהקילו האחרונים לגבי בישול אחד בישול ברובו יבש, אינו מטעם רוב לחודא, וצירפו שם כמה טעמים, או משום דהוי מצטמק ורע לו. או מטעם דא"א לצמצם ואין לדבר סוף וסמכי' בכה"ג על הרמב"ם, או מטעם דאזלי' בתר הרוב, או משום דאינו מתכוין לבישול המיעוט, ורק הוא בגדר פסיק רישיה דלא איכפת ליה מהמיעוט, ובכה"ג הבישול הוי מדרבנן [בבישול אחר בישול בפסיק רישיה], כשיטת התוס' בשבת קג. דכל פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדאורייתא, יורד דרגה לדרבנן, ומרן החמיר בבישול אחר בישול בלח משום ספק דאורייתא, אבל כשיורד דרגה לדרבנן מרן לא יחמיר בזה, ובזה יסמוך על הרמב"ם הרשב"א והר"ן, דאין בישול אחר בישול בלח. ולכן ברובו יבש שרי'. והארכנו בטעמי היתר זה בילקו"י שבת כרך א' סימן רנג (מהדורת תשע"א). וכ"ז לא שייך לגבי בישול מים מהברז המעורבים בריבה שבתוך הסופגניה.

ויש מי שרצה להקל לפחות באופן שיעמוד שם בעת נתינת הסופגניה על הפלאטה, וכאשר הסופגניה תתחמם מעט, יסירנה משם קודם שהריבה עם המים יגיעו ליד סולדת בו. הנה בבישול ראשוני דעת מרן הש"ע להחמיר בזה, שמא ישכח ויבוא לידי בישול. כמ"ש בש"ע סי' שיח סעי' יד. כד' התוס' והרא"ש, דבמים שלא נתבשלו כלל, אסור להניחם על גבי המיחם, שמא ישכח ויבוא לידי בישול. אם הוא כנגד האש במקום שהמים יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו.

ול"ד לבישול אחר בישול בלח שהקילו במקום צורך תינוק להניח על גבי הפלאטה ולהמתין שיהיה בגדר פושר בעלמא, דהתם יש לצרף סברת הרמב"ם והרשב"א שאין בישול אחר בישול גם בכולו לח. וכה"ג מרן דיבר. אבל בנ"ד שיש תעורבת מים מהברז, לכאורה אין להקל. ובבישול אחר בישול איכא ספק ספיקא, שמא הלכה כדעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן שאין בישול אחר בישול בדבר לח, ואפי' יגיע לידי בישול לית לן בה. ואם תמצא לומר שהלכה כרש"י ורבינו יונה והרא"ש שיש בישול אחר בישול בלח, וכפסק מרן הש"ע, שמא הלכה כמאן דאמר דלא חייש שמא ישכחנו עד שיגיע לחום שהיד סולדת בו, ולפ"ז בבישול אחר בישול יש להקל בזה, כל שעומד על המשמר שמיד אחר שיפשיר יסירו משם. [וראה בלוי' חן סימן נא, עמוד סח. ע"ש]. והארכנו בזה בס"ד בילקו"י שבת כרך ג' (סי' שיח הערה טז). ואף אי נימא לגבי סופגניה עם מעט מים דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, הנה בבישול ראשוני שאסור מה"ת לא מהני מה שהוא לא ניחא ליה, ולשי' התוס' ועוד ראשונים הוי לכה"פ איסור דרבנן. ולא שייך כאן ביטול ברוב, דביטול שייך באיסור והיתר ולא כשיש תעורבת מים מהברז שאינם מבושלים. ואכתי צ"ע בכל זה. עכ"ד, והרי לן דרצה לאסור בכה"ג.

ומ"מ כיון שכל האיסור הוא דדוקא בבישול א"כ בכה"ג יכול לחמם את הסופגניה ויוציאה לפני שתגיע לשיעור יד סולדת כן אמר הגר"י יוסף שליט"א בשיעורו והו"ד בגליון בית מרן (מס' 234) ואמר שאין לחשוש שמא ישכח ויבוא לחום של יד סולדת בו כי רק בבישול ראשוני אומרים כן אבל בבישול אחר בישול ועומד על המשמר לא גזרו וכמ"ש בלוי' חן (סימן נא) אבל הכא אכתי צ"ע דהרי יש ריבות שהמים לא נתבשלו וי"ל דכיון שיש לן ספק יש להקל, וכן כתב הגרנ"י ב"ש שליט"א.

וע"ע בכ"ז בס' עמק הסופגנים (סימן נג) מש"כ להאריך בזה. ומ"מ גם בנ"ד יש מקילים בהא, וכמו שנראה מדברי הרה"ג שמעון ללוש שליט"א, וכן הוא דעת הגר"ר דוד שלום נקי שליט"א

באר התורה (82) פרשת מקץ

בגליון ותתענג בדשן (מס' 53) שגם בכה"ג יש להתיר כי הכא אינו רוצה כמו מרק לחמם את הסופגניה לשיעור יד סולדת וא"כ הרי הוא דבר שאינו מתכיון והוכיח כן מדברי המשנ"ב בסימן שיח סקצ"א שכתב שמותר לתת כלי עופרת עם מרק סמוך לאש לחממו אף אם הוא קרוב כל כך עד שיוכל הכלי להיות ניתך שכיון שאינו רוצה בכך הרי זה דבר שאינו מתכיון שמותר והסתם שלא ישכח ויזהר הרבה לקחת אותו משום קודם שיהיה ניתן ע"ש, וא"כ ה"ה כאן, ועוד הוסיף שם שהרי כיון שהוא צווח ואומר שהוא לא אורצה שהסופגניה תתחמם כ"כ וכאן הוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה שהרי ברור שאם הריבה תגיע ליד סולדת כבר היא לא תהניא ראויה לאכילה, ועוד ככיון שזה חצי שיעור ויש אומרים שבישול בחשמל לא היה מדרבנן ע"כ מותר לחמם את הסופגניה בריבה המעורבת במים יעו"ש, ופלא שלא הזכיר מדברי מרן הראש"ל שליט"א שתמיד נמשך אחריו ובמה שדיבר בבית מרן שם וכן דיבר בזה השנה שנת תשפ"א, וע"ע בדברי הרב יניב נסיר שליט"א מח"ס שו"ת הלכה למשה, בשו"ת הלכה למשה ח"ב סימן לב שיש להקל גם באופן זה שיש ברז מים מהברז א' משום שבד"כ המחמם סופגניה לא ניחא ליה בחימום הרבה אלא רוצה לחמם את הסופגניה ולכן הרי הוא פסיק רישיה שלא ניחא ליה, ועוד דהם מועטים ואינם כמשקה ממש אלא בגדר לעיטה, אלא דלענ"ד אכתי סו" הרי חפץ שהריבה תתחמם וא"כ זה ע"י המים, ומ"מ עי"ש שהסיק שאין נכון לסמוך בזה להקל ולכן יש להחמיר בזה. יעו"ש.

ובכ"ז כתב לי לאחר מכן הגרנ"י בן שמעון שליט"א, לענ"ד כבר אמרתי כמה פעמים בענין הגדרת "רוב יבש" דזה אמור רק במאכל שיש בו מיעוט רוטב, כמו דגים וכיוצ"ב, אבל בתבשיל שיש בו כמות מכובדת של רוטב אין להתיר, שכן הוא חידוש גדול להתיר אף בכה"ג. (מצוי בחמין, או ברוטב קציצות, או בדגים למי ששם הרבה רוטב, ועוד)

הנה מה שהעירו דאם המים לא מבושלים, אין להתיר, לכאור' לא מובן, דהרי גם בכה"ג אפשר לומר דאזלינן בתר רובא (כמו שאם התבשל לגמרי ומיירי בתבשיל לח, שקי"ל שיש בישול אחר בישול, ה"ה גם כשלא התבשל, וצ"ע).

הנה מה שכתבו דיזהר שלא יגיע לחום שהיד סולדת בו בריבה, יש לומר דאי"צ להזהיר בזה, שהרי בשביל שהריבה תגיע לחום שהיד סולדת בו, צריכה הסופגניה להתקשות, ובודאי שאינו מעונין בכך, ולכן אי"צ לחשוש לכך שהריבה תגיע לחום שהיד סולדת בו.

בענין מה טענו שהמים של הריבה לא מבושלים, הנה ראיתי שטענו ע"ז שע"פ בדיקות וחקירות רוב המאפיות לא מוסיפים ריבה, וממילא הוי ספיקא, ויש להקל בזה. עכ"ד, וכיון דכן נראה לדינא דיש להקל בזה.

באר התורה (82) פרשת מקץ

חתן היכן מדליק נ"ח

אור לכ"ה כסלו תשפ"א

לכבוד הרה"ג רבי מאיר סנדר שליט"א ראיתי הגליון השיעור השבועי מאת כת"ר שליט"א מס' 133 חנוכה הביא, שאמר לו ידידי נתנאל נשר שיחי' מבחירי ישי' חברון ששאל בשבת שעברה את מרן הגרא"ד אויערבך שליט"א רבה של טבריה האם חתן יכול להדליק נר חנוכה באולם שבו הוא מתחתן? והשיב לו שכן שהרי הוא יכול להזמין לשם את מי שהוא רוצה וכן שהוא שכר את זה לאותו הלילה וממילא זה נקרא שלו ושפיר זה כמו ביתו, אמנם שאלו אחר כך את הגה"צ ר' דב קוק שליט"א ואמר שכדאי שידליק באולם בלי ברכה שאין זה נחשב ביתו. עכ"ד. ויש להוסיף שהרי כיון שעושים שם יחוד וקונים את המקום ואת החדר יחוד אולי ידליק על פתח החדר יחוד דהרי עתה הוא ביתו.

וכן ראה בקובץ הלכות מרבי שמואל קמינצקי שליט"א (חנוכה פרק י"ב סעי' כ"ב) שכן הכריע שם לשינא: חתן ביום חופתו, אם עדיין נמצא בבית הוריו אחר זמן ההדלקה, יש לו להדליק שם. ואם עוזב לאולם החתונה קודם זמן ההדלקה, יש לו להדליק באולם החתונה, ואין נפק"מ אם הולך אחר החתונה לבית מלון או לדירה שבו ידור אחר החתונה. [אמר מו"ר שליט"א דאיכא בזה כמה טעמים. חדא הא ודאי אין זה נחשב 'סועד אצל חבירו באקראי' שכתב הט"ז (סי' תרעז סק"ב) שאין מדליקין שם, שהחתן ודאי קבוע שם באולם לאותו לילה. ועוד שהרי החתן עושה עוד תשמישים שם, ואינו סתם סועד בעלמא. אבל העיקר בזה אמר מו"ר שליט"א שהחתן הוא כמי שאין לו בית אחר, שהרי כיון שבשעת ההדלקה כבר עקר מבית הוריו, ועדיין לא נכנס לדירתו החדש, ולא השתמש שם ולא אכל שם כלל, אין שום טעם לומר שזה נחשב כביתו בתחילת זמן ההדלקה, ולמה זה דומה למי שאין לו בית כלל ואוכל אצל חבירו ללילה, דודאי הוי זה מקום אכסניא וקביעות לדידי', וגדולה מזו אמרי' דאפי' סועד אצל חבירו וישן באכסניא אחרת, כל שאינו חוזר לביתו ה"ה מדליק במקום אכילתו (וכבר כתבנו שכ"ה דעת החזו"א), שלכן בנידו"ד ודאי יש לו להדליק באולם. והוסיף עוד, שאם אינו הולך לדירה אחר החתונה, אלא הולך למלון יש עוד טעם שידליק באולם החתונה, דהא מלון הוא 'אכסניא קלושה מאד', ובקושי מחשיבין מקום השינה במלון למקום הדלקה, שזהו יותר דומה לתחנה בעלמא בדרך, עכ"ד. והוסיף מו"ר שליט"א שהוא יודע שיש מפקפקים על הדלקה באולם החתונה גם לחתן, ואינו מבין דבריהם כלל, עכ"ד.

והנה בעיקרא דדינא בחתן היכן ידליק, מצינו בהא כמה חילוקים בפוסקים, א' מצינו שיש לחלק אם החופה לפני ההדלקה או היכא דהחופה לאחר ההדלקה, שבכה"ג שהחופה לפני זמן ההדלקה נחלקו בהא הפוסקים, שדעת הגריש"א והו"ד בס' אשרי האיש (ח"ג פרק לט יב) חתן שיום חופתו בחנוכה, אם החופה לפני השקיעה ידליק בבית שילין בלילה, ואם החופה אחר השקיעה ידליק בבית אביו. אבל באולם החתונה לא ידליק, כי אין זה נחשב לביתו כלל עכ"ד.

אולם רוב הפוסקים ס"ל שידליק בבית אביו, כן הוא דעת הגר"ח"ק והו"ד בס' אשיחה (עמ' קמו) שידליק בבית אביו לפני צאתו אם זה מפלג המנחה,, וכן השיב בס' ישמח לב (ח"א עמ' שסו) שידליקו בבית ההורים כי בזמן ההדלקה הרי הם גרים שם, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' רט"ו אות י') שאלה: חתן שמתחתן בחנוכה היכן ידליק בליל החתונה, אם בבית הוריו או גם בביתו. תשובה: נראה דאפילו אם חופתו לפני השקיעה וביתו בעיר אחרת,

באר התורה (82) פרשת מקץ

יכול להדליק בבית הוריו, דעדיין לא נעקר דירתו מביתם אלא רק לאחר שיעבור לגור בפועל בביתו החדש, ובאותה שעה הוא כבר נפטר בהדלקה ראשונה. עכ"ד.

ואולם דעת הגרשז"א בס' הליכות שלמה (חנוכה פרק י"ד הע' מ"ז) וז"ל: ואם היתה החופה מבעוד יום, וכשהגיע זמן ההדלקה כבר אינו סמוך על שלחן אביו, כתב בס' הנשואין כהלכתם (פט"ו הע' ק"ל) ששמע בשם רבנו שהורה בנדון כזה שהחתן והכלה ילכו אחר החופה - קודם סעודת הנשואין - לבית מגורם החדש, ושם יאכלו סעודה קלה כדי לקבוע דירתם, ולאחר מכן ידליק החתן נרות חנוכה, ושוב יכולים לחזור לבית החתונה. עכ"ד.

אבל בכה"ג שהחופה לאחר זמן ההדלקה דעת הגרשז"א שעדיין לא חשיב שעקר דירתו וכן דעת הגריש"א וכן עולה מדעת הגר"ח"ק כדלעיל.

ומ"מ בהאי ענינא כבר העיר בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' קכ"ג אות ג') שבחנוכה עורכים החופה בלילה, ולא אחה"צ כשמתקרבת מצות הדלקת נ"ח, [ומ"מ בעיקרא דהאי מילתא הסיק שם, שאם עדיין דירת החתן בבית הוריו, רק שהביאו חפציו לדירתו החדשה, אבל הוא עדיין בבית אביו, ומשם יוצא, ידליק שם, ובערב ילך משם לחופה - ואם עזב כבר את בית אביו, ועבר לדירתו החדשה, ידליק שם, ומשם ילך לחופה. יעו"ש עוד].

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

בני ברק

תגובת מכון דברי מאיר.

מורנו הרב שליט"א עבר על הדברים ונהנה מאד, ואמר "שפיר קאמרת."

וסיים בברכה שיפוצו מעיינותיו חוצה וימשיך לזכות את הרבים.

באר התורה (82) פרשת מקץ

לכבות את הנרות בבית הכנסת

בס"ד

לכבוד שליט"א במה ששאל המה שכתבו הפוסקים לדון האם מותר לכבות את נרות החנוכה בבית הכנסת לאחר שהולכים תפילת ערבית, מה כתבו הפוסקים בזה ומה הסברא דיהיה אפשר לכבות את הנרות לאחר מכן בבית הכנסת.

במשנ"ב סימן תרע"ג סק"ג מבואר שצריך ליתן כמות שמן שידלקו לכל הפחות חצי שעה אחר צאת הכוכבים כמו בחנוכה שבבית, ובמקור חיים (סי' תרע"ב) כתב שמנהג כמה יישובים לכבות נרות החנוכה אחר צאתם מבית הכנסת וחוזרים ומדליקים אותם בבוקר, וביאר דמ"ש במשנ"ב סימן תרע"ג סק"ג מהפרי מגדים (סי' תרע"ה א"א סוף סק"ב) שגם בנרות בית הכנסת צריך שיהיו דלוקים חצי שעה היינו דוקא כשנשארים ללמוד בבית הכנסת וכיו"ב יעו"ש שהסיק כן לדינא. אלא דראה מש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן קנו) שאם יש חשש דלקה ח"ו מותר לכבותה, אבל מעיקרא דדינא צריך להשאיר דולק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים אלא א"כ בחשש דלקה או גניבה יעו"ש.

ולענ"ד נראה דמעיקר הדין אין לכבות משום דסו"ס הרי ההדלקה בבית הכנסת היא ככל הדלקה ומשו"ה יש ליה כל דיני הדלקה ולא שנא מהדלקה שבבית ורק אם מדליק באולם בלא ברכה אז יכול לכבות. כן נראה לכאורה.

ובכ"ז גם מצאתי להגר"צ קוק שליט"א בתשובה שכתב בזה"ל: אין לכבות את הנרות. ואף שכתב המשנה ברורה (תרעב, ה) "אם הדליק זמן מה אחר שקיעת החמה אין צריך ליתן שמן כל כך, רק עד שתכלה רגל מן השוק. אכן כל זה הוא לדין התלמוד שהיה ההיכר לעוברים ושבים, אבל כשהיכר הוא רק לבני ביתו לעולם צריך לתת כשיעור הידוע. ואף המדליק אחר שכלה הרגל מהשוק בעי זה השיעור". לכאורה לדבריו אם עוזבים את הבית תיכף אחר ההדלקה שכבר אין היכר כלל אף לבני הבית, אין צורך לתת שמן כשיעור הידוע. וכך כשעוזבים כולם את בית הכנסת, ולפי זה יהיה מותר אף לכבות.

אך הורה מרן הגר"ש שלא רק שאסור לכבותה אלא שצריך מראש לתת שמן כשיעור חצי שעה. משום שבשעה שמדליק ונמצאים אנשים שייך שיעור היכר של חצי שעה, ושוב לא משתנה הדין אם יצאו אחר כך מהבית. כעין מי שמדליק בפתח ביתו, ביום שכולם ספונים בביתם ואין עוברים ושבים מחמת קור או מלחמה וכיו"ב, שוודאי לא משתנה שיעור השמן ביום זה. עכ"ד.

עוד ראיתי בענין זה בקונטרס תשובות רבותינו בעניני חנוכה עמ' מס' 3 שענה בהא מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א האם מותר לכבות וענה בזה"ל: חצי שעה ולא יכבה קודם עכ"ל. ועוד ראה בענין זה בקובץ אור מרדכי מס' ט עמ' כט הובא תשובת מרן שר התורה הגר"ח ק' שנשאל בזה"ל: בנר חנוכה של בית הכנסת האם יש להקפיד שידלק חצי שעה או שא"צ להקפיד, וענה בזה"ל: בודאי צריך, עכ"ד, ויעו"ש מה שציין הגר"מ גבאי שליט"א למש"כ עוד בס' שלמי תודה חנוכה סימן ג' ובשו"ת המח יוסף ח"ב סימן כט ועוד יעו"ש.

באר התורה (82) פרשת מקץ

בענין הדלקת נר חנוכה בעמידה

שאלה: הנה הסתפקתי אי ראוי להדליק את הנרות בעמידה או דסגי שיברך את הברכות בעמידה, ואת עצם ההדלקה יכול אף בישיבה או בסמיכה באופן שדינה כישיבה.

אשמח מאד לדעת בזה את דבר ד'!

א גוט חנוכה בכל הכבוד הראוי

בנימין ראובן שלזינגר

תשובה: לכבוד ידיד ה' רבי בנימין ראובן שלזינגר שליט"א בעמח"ס מנחת ראובן ושא"ס שלו' רב.

במה ששאל בדין אם ראוי להדליק את הנרות בעמידה או שסגי שיברך את הברכות בעמידה אבל עצם ההדלקה יכול בישיבה.

הנה היום נשאלתי היכא שמדליקים בחלון מעל מיטת קומתיים וצריכים בשביל זה לשבת בשעת ההדלקה האם שפיר דמי, ובלא זה אינם יכולים להדליק.

והנה י"ל דאף דלכתחילה קימ"ל דעל ברכת המצוות בעינן עמידה, [וראה עוד בענין זה בס' דע"ת למהרש"ם סי' תקפ"ה סק"א לענין עמידה במצות ובס' ישראל במעמד מבווא שער ב' ו] ואף הכא דיש הרבה דינים דומיא דמנורה א"כ יהיה בעינן להדליק בעמידה, וכמו שנראה מעיקרא דדינא שכתב בשו"ת חקל יצחק (ג) וז"ל: וודרך אגב אמרתי לבאר מצות נר חנוכה אם צריכה עמידה או לאף דבמגילה דף כג ע"ב תנן קורא אדם את המגילה עומד ויושב וכו' דבקראיה הקילו מפני הטורח או מפני שהוא דרבנן ואין בה עשייה וכו' משא"כ בנר חנוכה שאע"פ שהוא דרבנן מכל מקום הוא מצוה מעשית ואין בה טורח כ"כ והכי נמי בנר חנוכה לפי ראיות עינינו מנהג חסידים ואנשי מעשה לברך ולהדליק מעומד ויש לומר דהטעם הוא משום דמצות נר חנוכה זכר לנס דמנורה והדלקת נרות המנורה בודאי הם העמידה וכו' וא"כ כתב שכל המצוות בודאי שהם בעמידה יעו"ש, [ועוד בעיקר הדימוי ראה במש"כ בקונ' אור יוסף תש"פ סימן ט', ובמש"כ בקונטרס דיני הדלקת נרות חנוכה שי"ל ע"י מכון תורת הקרובנות במש"כ בדיני י חנוכה דומיא דמנורה, ועתה ראיתי שי"ל קונטרס חדש בשם "בהעלותך את הנרות" שהביא קכ"ז דיומים].

מ"מ היכא שקשיא ליה שאני וכמ"ש בס' ברכת בשמים עמ"ס שבת סימן כ"ג דהיכא דקשה לו אינו חייב להדליק בעמידה, וא"כ ה"ה בנ"ד שמדליקים במקום שקשה לעמוד ואם יעמוד לא יכוון יכול להסתמך ואני לענ"ד כתבתי.

באר התורה (82) פרשת מקץ

האם בעינן לישון במקום ההדלקה

נשאלתי מאת ידידי הבה"ח שמעון ספרנוביץ ני"ו היכא דמדליק נ"ח בשיבה האם בעינן אח"כ שישן בשיבה או דלמא דיכול לחזור לביתו, ולכא' בפשטות י"ל דחייב לישון, אבל לענ"ד נראה דהכא בבחור ישיבה כל החיוב להדליק הוא משום שיש לו פתח בפנ"ע וגם משום דין המהדרין מן המהדרין בעיקר, וכיון שכן שחזור לביתו הרי הוא אינו חייב מעיקרא דדינא, וכיון שבזמן ההדלקה הדליק אז הוה חיובו ושפיר יכול לחזור לביתו, וכ"ש היכא שמגיע ועדין נרות ביתו דולקים, ואני לענ"ד כתבתי.

והגרנ"י בן שמעון שליט"א כתב לי בזה"ל: לכתחילה עדיף שישאר ללון בשיבה, ומ"מ אף שעקר ממקום ההדלקה, בדיעבד יצא יד"ח. [ודברינו אמורים אף כאשר בשבת ההדלקה היתה דעתו לחזור לביתו]. ועי' בהליכות שלמה פי"ד ה"ט מה שדן אם צריך להדליק שוב פעם בביתו. עכ"ד. ומ"מ בכ"ז יש לפלפל בשיטות הראשונים האם אזלינן בתר מקום אכילה או מקום שינה ויש להאריך.

באר התורה (82) פרשת מקץ

האם מותר לגלח שלא ברצון אביו

אור לכ"ט כסלו תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעל ממלכת התורה "גם אני אודך", שלו' רב.

ראיתי הקונטרס האדיר "שפתי איל" והוא קובץ שאלות ותשובות וחידו"ת ועובדות והנהגות ממרן ראש ביישבה רבי אהרון יהודא לייב שטינמן זצוק"ל ונתחבר ע"י הגאון רבי משה חליוה שליט"א בעמח"ס ענפי משה וש"ס, איתן מושבו בעיר אופקים, ושם חיו"ד סימן ט' הביא ששאל למרן הגרא"ל אודות בחור פלוני שעד עתה היה מגלח זקנו אלא שעתה איותה נפשו לגדל זקנו, דא עקא שאמו ביקשה הימנו שלא יגדל זקנו אם צריך לשמוע לאמו ואמר לו מרן זצוק"ל שהוא יכול לגדל זקנו ואינו חייב לשמוע לאמו עכ"ד, ועוד הוסיף שפ"א ראה ששאל בחור פלוני מהגרא"ל זצוק"ל אם יגדל זקן ואמר לו למה לא, עכ"ד.

וראה עוד בס' פאת זקנך להרה"ג אברהם חיים עדס שסיפר לו המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל ששאל את מרן החזו"א זצ"ל אם הוא יכול לעשות דבר של חסידות כשההורים יצטוו מזה, ושאל אותו החזו"א כגון מה והשיב לו שרוצה לגדל זקן, ואמר לו מרן החזו"א לגדל זקן זה לא מדת חסידות, מדת חסידות זה הנהגה שראויה ליחידים וגידול זקן ראוי לכל אחד עכ"ד, וא"כ כיון שכן בהאי מנהגא כן הוא מחויב לנהוג כמו אביו. וראה עוד בילקו"י (כיבוד הורים עמוד תס) כתב שאירע מעשה בפני מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שההורים התעקשו שבנם יגלח את זקנו ואמר הרב לבחור מעט דהיינו שיהיה הזקן קצוץ ומסודר ע"ש, ובעיקרא דהאי מילתא במעלה לגדל זקנו, ראה בס' דרך שיחה (ח"א עמ' נג) שאמר מרן שר התורה הגר"ק שליט"א לאברך אחד שלא זכה לזרע של קיימא, כי מובא בבן איש חי שגידול זקן הוא סגולה לזרע של קיימא יעו"ש, וע"ע בס' סגולת חיים, וע"ע בס' דרך צדיקים (ח"ב עמ' 122) שכתב שהגאון רש"א אלפרנדי זצ"ל הקפיד שלא להעלות אדם מגולח לספר תורה לדוכן באומרו אני לא אעלה נשים עכ"ד.

ובכנ"ג דהוא מקרה הפוך יעוין בשו"ת באר משה (ח"א סימן ב' יג) שכתב דבכה"ג דאביו אומר לו שיגלח והוא אינו רוצה, דאינו חייב לגלח את זקנו, וכן כתב בשו"ת משנת בנימין (סימן נב) שמי שציווה עליו אביו שלא יגדל זקנו אלא יגלחנו במספרים וכתב שאין צריך לשמוע לו כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב, וכן כתב בס' כיבוד הורים ומוראם (עמ' נ) וע"ע בשו"ת שמש ומגן ח"א סימן יח, וכתב שם שבימי הש"ס היו מסתפרין ומתגלחין ובשעבוד הגליות הפסיקו לגלח ואח"כ בבואם צח אומות העולם מגדלי הזקן הוצרכו לעשות כמותם וכמו שראיתי בימי חורפי קודם בוא הצרפתים למרוקו ואחר בואם כשהאומות התחילו להסתפר חזרו גם הם לגלח ובערי החופש כגון אירופא וכו' התחילו לגלח קודם בזמן הנודע ביהודה וכמו שהעיד הרב החיד"א יעו"ש, ובכה"ג דרוצה לגלח אבל אביו אינו נוהג כן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סימן קעד) שאין לו לגלח, והוא ע"פ מש"כ הפוסקים שאדם

באר התורה (82) פרשת מקץ

שאביו שנוהג איזה דין חסידות וחומרא שאינו חייב כן. וראה עוד בס' כל נדרי מה שהאריך בכ"ז.

ושוב מצאתי מש"כ בגם אני אודך מתשובתיו של הג"ר משה חליוה חלק כ"ד סימן כ"ז שנשאל ע"י ידידנו הבה"ח רבי יוסף פליסקין שליט"א, ששאלו בזה"ל: ראיתי בשמו שמרן הגר"א"ל נשאל מבחור אם צריך לשמוע לאמו שלא לגלח את זקנו ואמר שאינו צריך לשמוע לה, האם היה משתמע מהדברים שזה בגלל החשיבות של גידול הזקן או שבלא"ה אין צריך לשמוע לאמו בבקשה כזו שלא נוגעת ישירות אליה, עכ"ל. ושם הביא מש"כ בשפתי איל, והביא עוד לציין מש"כ בס' אהל יעקב הל' כבוד אב ואם הביא מש"כ בספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל (הל' כיבוד אב ואם, עמוד ש"א) כ' בתו"ד וז"ל וכמובן כל זה שייך בדברים שנוגעים לכבודו של האב או האם, או שהם מצטערים שהבן מתענה, אבל שאר דברים שלא שייכים אליהם כלל, אין זה נוגע לכיבוד אב ואם ולכן אב שאומר לבנו אל תגדל זקן ותגלחו אין זה נוגע אליו, עכ"ל וע"ש בדבריו. והכי נמי בשו"ת דברי יציב להגה"ק מהרי"י הלב"ר שטאם זצוק"ל מצאנו קלויזנבורג (חיו"ד ח"ב סי' א') עמד בענינא דגדר החיוב לשמוע לדברי אביו ובמקום חשש איסור ובדבר השאלה באחד שאביו צוה עליו שיגלח זקנו אם חייב לשמוע לו, ואחר דהאריך בזה כדרכו בקודש העלה למעשה דאינו חייב לשמוע לאביו ע"ש בטעמו ונימוקו, יעו"ש, וע"ש שציין למש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תקכ"ט) ע"ש ששם נשאל בבחור שאביו צוהו שלא לגדל זקן ופאות ארוכות אם לשמוע לו.

ושם השיב בזה"ל: הנה חיוב מצד כיבוד אב ואם אין כאן שזהו רק להאכילו ולהשקותו ולעשות לו צרכיו ולא במה שנוגע לבן עצמו עיין ברמ"א יו"ד ס"ס ר"מ שמהאי טעמא אין צריך לשמוע לאביו איזה אשה לישא אבל בביאור הגר"א שם מבואר דאף שאין חיוב מ"מ מצוה יש גם כה"ג רק לא אלים לדחות ל"ת כה"ג ומעתה ניון שאין נאן אלא קיום מצות עשה עליו לשקול מה לעשות ולכאורה אם גידול זקן ופאות גורם לו להחזיק עצמו יותר ולשמור מחטא ועון וגדר לחטא עדיף לעשות גדרים וסייגים בשמירת התורה ומצוות מאשר לקיים מ"ע קיומית דכיבוד אב וראוי לו לשאול רב תלמיד חכם ויר"ש שמכיר אותו ומשפחתו אם זו השעה הנכונה לו לגדל זקן ופאות ארוכות ונראה עוד דיש לחלק בין זקן לפיאות ארוכות שבזקן ידוע שגדולי עולם אסרו גילוח אפילו במכונה ובזה ודאי אין לו לשמוע לאביו וגם בסם או מספריים יש אוסרים משום לא ילבש גבר שמלת אשה אבל גידול פאות ארוכות אינו אלא מנהג וחיוב מצוה יכול הוא לוותר במקום כיבוד אב כל דינא שדרישת אביו אינה מחמת רשעות להכעיס אלא מפני שלא נעים לו במה שהבן שלו בולט בפיאותיו ושינה דרכו משל אביו וכן ראיתי כתוב על הקדוש האריז"ל שוויתר על טבילה מחמת ציווי אמו כשלא היה בזה אלא חומרא ולכן על פאות יכול לוותר אם אביו דורש כן ובזקן תלוי בכל אחד מי הוא ובמי מתחבר וצריך לשאול ת"ח המכירו וכמ"ש עכ"ד.

בברכת התורה הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

באר התורה (82) פרשת מקץ

האם יש חובה להתחסן

ב"ה

להגאון האדיר רבי יוסף שליט"א

רציתי לשאול האם יש חיוב ע"פ תורה של ונשמרתם לעשות את החיסון כעת נגד הקורונה כי הרבה אנשים חוששים שאולי יזיק להם החיסון והשאלה בפרט לאנשים של קבוצת סיכון מה יעשו למעשה?

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

כ"ה כסלו תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר והמופלא רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א"ס.

שלו' רב.

במה ששאל האם יש חובה להתחסן, הנה בקובץ באר התורה מס' 78 פ' ויצא, עמ' 10 האם יש חובה להתחסן, הנה עתה בס"ד עולה חיסון תהילות לאל עליון לנגיף הקורונה, וע"י כך יחזרו חיים לתיקונם ולסדרם, בבתי כנסיות ברוב ע הדרלת מלך, ובלימוד התורה הקד', ובפתיחת התתי"ם כראוי וכו', אך רבים דנים האם יש חיוב להתחסן ויכול להיות שהחיסון מזיק, ויש שמועות שהחיסון מזיק לגוף ויגרום אח"כ כל מיני דברים לא טובים, והנה קודם כל יש לדון האם יש בזה חסרון בבטחון להשי"ת, ומצינו שכתב בזה בס' הברית (ח"א כתב יושר פ"ב או"ד) לרבי פנחס אליהו הורביץ זצ"ל, כתב להאריך בזה על מה שהיה בזמנו חיסון נגד האבעובעות השחורות וכתב, ויען וביען שהוא בטוח בחדס עליון מכל מכשול ומכל דב רע וממקרה רע כאשר יעיד הניסיון היומי מאלפים רבבות בני אדם בכל יום זה כמו שלושים שנה שהמנהג נתפשט בכל העולם כולו אפילו באמריקה וכו' וכבר עשו כן לבניהם כמה רבנים וגאונים וזקני ישראל ותלמידי חכמים ונכבדים וכו' וכולם יצאו בשלום שלמים ותמימים בגופם וגו', וכתב שכל אחד ישאל לרב וייתעץ עם רופא שבמקומו, יעו"ש, וכן מצינו שיצא ע"ז ספר שלם בשם עלה לתרופה לרבי אברהם האמבורג מלונדון המכונה רבי אברהם מנאסניך לאחר שבעצמו שיכל שניים מילדיו רח"ל כפי שכתב שם, ולאחר שדן שם בהכל כתב, שאין לומר שזה חשיב שמקדים הרפואה למכה כמי שסר בטוחנו מהשי"ת דדבר זה בטל ומבוטל, אלא שחמלת ה' על בוראיו ונתן חכמה ביד הרופאים שהמציא תרופה יעו"ש.

עוד בזה ראיתי שהביאו בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אשר נשאל לענין חיסון הצהבת שאחד בקש ממנו ברכה שלא יארע לו כל נזק, והשיב הנה שומר פתאים ה' אינו בגדר מצוה

באר התורה (82) פרשת מקץ

שאינן זו מצוה להיות פתי ושבשכר זה מתברך שלא יינזק אלא שאם הוא כבר פתי כי אז נשמר מאת ה' עכ"ד.

ולענין החשש סכנה מצינו בתפארת ישראל (בועז יומא פ"ח אות ג.) כתב לדון וז"ל: נ"ל היתר לעשות חיסון של אבעזות רוח אף שאחד מאלף מת ע"י החיסון עכ"פ אם יתהוו בו המחלה הטבעית של אבעזות רוח הסכנה קרובה יותר ולכן רשאי להכניס את עצמו בסכנה רחוקה כדי להציל עצמו מסכנה קרובה, וראה לדבריו הביא ממש"כ הב"י חו"מ סו"ס תכו בשם הירושלמי שחייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבריו מודאי סכנה והרי ברואה חבריו טובע בנהר אינו מוחלט ודאי שיטבע אם לא יציל הוא וכי לא אפשר שינצל ממוקם אחר ואם להציל חבריו יש חיוב להכניס את עצמו בספק סכנה מכ"ש שיהיה רשות בידו להציל את גוף עצמו ע"י הכנסו לספק סכנה, ואף לרי"ף והרמב"ם והטור שלא הביאו את הירושלמי י"ל דהיינו מדס"ל כר"י בנדרים דף פ' ע"ב דחייך קודם לחיי חבריך אבל להצלת הגוף עצמו אע"ג שאינו חיוב רשאי, ומ"מ מדבריו משמע דאין חיוב לעשות חיסון אבל מ"מ רשאי. וע"ע בשו"ת פאת שדך להגרש"ד מונק הכהן (ח"ב או"ח סימן קמז) שגם שנשאל האריך עפ"י דין מותר לחסן את הילדים דהלא מחלישות ולרופא רשות לרפא אבל מנלן דלבריאים יהא מותר, והישב דסוף דבר כבר נתפשט זה בכל ישראל ואעפ"י שבתחילה היו קצת מערערין כדמוכח בס' הברית יעו"ש.

וכן בשו"ת מנחת שלמה (תנינא ח"ב ג' סימן לז או"ב) נראה דחשיב אי קבלת חיסון כסכנה ביחס לציבור כיון שלרוב הציבור אין זה סכנה, ושם כתב דיש להתיר לקבל את החיסון אפי' בשבת יעו"ש, וכן כתב בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חלק יג סימן יא יעו"ש, וראה שם עוד בחלק כה סימן ו', שיש שיש טעם לחסן כיון דסו"ס זה מציל את החולים המסוכנים, ועוד יש טעם שהרי אלו שחולים בשפעת למרות שאצלם המחלה אינם סמוכנת אולם הם מסותכבים בין אנשים והם מדביקים אנשים אחרים ומאד יתכן שבמהלך המחלה הם ידיבקו אדם שאין לו מערכת חיסונית חזקה ואצלו זה עלול לגרום למות, והרי כתבו התוס' בב"ק דף כג ע"א ד"ה וליחייב שיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יזק, ולכן כתב שם שאם משרד הבריאות החליט שיש צורך להתחסן למרות שהצורך המרבי הוא לזקנים ולחולים חייבים להשמע להם כי כולנו ערבים זה לזה, וכ"ש שאם אינם מחייבים אלא רק ממליצים שמותר לרופא להעלים את כל הפרטים המדויקים על החיסון כי מעיקר הדין כולם חייבים להתחסן כדי למנוע נזק מהחולים הכרוניים שאינם יכולים להתחסן יעו"ש עוד שהביא שם מכתב מאחד הרופאים ששם כתב שחיסוני השפעת בטוחים מצילים חיים ומונעים תחלואה קשה ולכן משרד הבריאות מעודד את הקופת חולים להתחסן כדי שלא ידביקו, וא"כ כ"ש דהכא יש חיוב לכא' על כל אחד להתחסן, אם יהיה חיסון לכל אחד, אלא א"כ גדולי הרבנים והפוסקים יאמרו דיש מקום לחוש למה שטוענים שבחיסון יש חומר שמדלדל את הילודה וצ"ע כעת. ולענין אם מותר לכפות את ההורים על חיסון בניהם, כתב בשיעורי תורה לרופאים (ח"ג סימן רטו) שכיון שהנזק של החיסון הוא מועט מאוד ויש לנו כלל למעוט לא חיישינן וגם התורה נתנה רשות לרופא לרפא למרות שקיים חשש שמא יזיק כמבואר בש"ך יו"ד ס' שלו ס"א שלא יאמר הרופא מה לי לצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג בשגגה

באר התורה (82) פרשת מקץ

עכ"ל, ולכן מורה לרופא להעלים מההורים על הסכנה המועטת שיש בחיסון, וכיון שכן יש לדון הכא, ומ"מ הכל תלוי בהכרעת גדולי הדור ומורי ההוראה.

ועוד בענין זה שאלתי לבעל האורחתיך למדני שליט"א בזה"ל: "נשאלתי עתה שכנראה שיש חיסון בעולם, ויש טוענים שיש שם חומר שגורם קצת לעקרות, האם יש בזה איסור להתחסן, ומשו"ה ראוי שלא להתחסן?".

וכתב לן בזה"ל: נראה שיש לחקור ב"יש טוענים" אלו, שכעת רוב המידע שאנחנו מקבלים הוא מהאינטרנט, ויש הרבה רשעים ששמים מידע כוזב באינטרנט, ורוב העם בתמימות מאמינים למה שהם קוראים כאילו הוא תורת משה מסיני. וזה מה שקוראים "חדשות מזויפות". וכמה פעמים מידע כוזב זה בא ממלכיות רשעים שכוונתם לגרום נזק לשאר המדינות הטובים.

ולכן בנד"ד מצינו שיש מלכיות רשעים שהם רוצים להיות הראשונים בעולם שמייצרים חיסון כנגד קורונה, להראות לעולם בדרך גאוה וגסות רוח שהם המדינה הטובה ביותר, ולכן הם עולים דברי שקר באינטרנט כגון שהחיסונים של שאר מדינות יש להם תופעות לוואי חמורות, כדי לפסול החיסונים של שאר מדינות. וגם יש קבוצות אנשים שרוצים לבטל כל החיסונים שיש בעולם, אפילו חיסונים כנגד שאר מחלות. והם נקראים "אנטי ווקסרים", ואף הם עולים דברי שקר באינטרנט.

ולפי זה הוא קשה מאד לסמוך על המידע שיש באינטרנט, אלא יש לסמוך על הרופאים מומחים ומקובלים שהם מייעצים לממשלה, ורק אם הם אומרים שיש חשש באיזה חיסון אז יש לחוש לדעתם, משא"כ בנד"ד שלא מצינו שהרופאים מומחים אומרים שיש לחוש לעקרות משום חיסון זה. עכ"ל. והו"ד בקובץ באר התורה מס' 80 יעו"ש, וכיון דכן נראה שאם הרופאים אומרים שיש להתחסן וכן אל אנשים מבוגרים וכדו' יש חיוב להתחסן.

ולענין אם יש חיוב להתנסות בחיסונים, וכמו"כ האם מותר להתנסות ולקבל ע"ז כסף, כתבנו להביא בקובץ באר התורה מס' 79 במכתב להגאון הריחמ"א שליט"א במש"כ בגליון מריח ניחוח מס' 596 במדור גנוזות תשובת הגאון העצום בעל האורחותיך למדני שליט"א לכבוד הרה"ג רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א וז"ל: כתב כת"ר, "בנסיון למצוא חיסון לנגיף הקורונה הודיעו כאן בארץ ישראל שהביאו איזה חיסון לנגיף הקורונה, ובשביל לבדוק אותו האם הוא עובד באמת טוב, לוקחים אנשים שעושים עליהם ניסוי ונותנים להם את החיסון נגד הנגיף, וכבר היה בחור צעיר בן 26 שהתנדב שינסו עליו את החיסון. ורציתי לדעת בבקשה מה דעת התורה בזה האם על פי ההלכה מותר לאדם לנדב את עצמו או תמורת תשלום, על מנת שיעשו כל מיני ניסויים בחיסונים ותרופות שיתכן שיועילו בעתיד להרבה אנשים או יתכן שהם לא יועילו כלל. וצ"ע."

(א) כתב הב"י בח"מ ס"תכו, "וכתבו הגהות מיימונית עבר על לא תעמוד וכו', בירושלמי מסיק אפי' להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא."

באר התורה (82) פרשת מקץ

אלא מרן בש"ע שם לא הביא דין זה, ונראה שהטעם הוא שמרן לא סבר כהירושלמי לדינא. וכן נראה ממ"ש היוסף אומץ בס"כ בד"ה ואני, "שמענה ואתה דע לך, דכמה דינין מוסכמים השמיטם בש"ע, וכ"כ הרב הגדול מהר"ר גבריאל איספרנסה זלה"ה בתשובה כ"י דאין הכרע מהש"ע שהשמיט דין אחד דכמה דינים מוסכמים אין הרב כותבם, וסמך ליה במה שכתבם בבית יוסף עכ"ל. ואני הדל כתבתי עליו בסה"ק ברכי יוסף א"ח ס"ש ב מה זו סמיכה בדינים ההם על הב"י יותר מכל הדינים שכתבם בש"ע ע"ש. ועתה נראה בודאי כונת הרב הנזכר הוא שדיני הגמרא והרמב"ם וכיוצא מביאם בש"ע, אמנם הדינים המיוחדים זמנין דהוא ז"ל משמיט מהם, ונראה דזה דבר השמיטה תחת שלש, או שהדין ההוא אף שהוא מוסכם הוא מציאות רחוק, או שהוא פשוט, או שהוא כולל ונלמד מעיקר הדין שכתב בש"ע."

ולכן נראה בנד"ד שהוא אינו פשוט שדין הירושלמי מוסכם כיון שלא מצינו דין זה בבבלי ולכן יש סברה לומר שהבבלי חולק על הירושלמי. וגם הוא אינו פשוט, וגם הוא אינו בכלל עיקר דין של לא תעמוד. ולכן נראה שלפי כלל החיד"א ז"ל מרן בש"ע לא סבר כהירושלמי.

וכן הוא בסמ"ע שם שכתב "ובהג"מ כתבו דבירושלמי מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה והביאו הב"י וכ"ז נראה שהטעם הוא מפני שהלה ודאי והוא ספק עכ"ל, גם זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל ובזה י"ל כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן מ"ה השמיטוהו ג"כ. ע"ש. וגם מצינו שכתב הרדב"ז בח"ג ס"תרכז שהמתחסד להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, הרי הוא חסיד שוטה, וז"ל "ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה, דספיקא ידידה עדיף מוודאי דחבירה". ע"ש. ולכאורה לפי זה י"ל שאין לאדם לנדב את עצמו על מנת שיעשו כל מיני ניסויים בחיסונים ותרופות כיון מפעם לפעם יש חשש סכנה בניסויים אלו.

אלא נראה שזה אינו, שהרי אף כתב הרדב"ז בלשונות הרמב"ם ס"ריח לגבי הצלת חברו מסכנה "אפילו יש קצת סכנה כגון ראה אותו טובע בים או לסטים באים עליו או חיה רעה, שיש בכל אלו ספק סכנה, אפ"ה חייב להציל". ע"ש. ולכאורה זה קשה, שהלא לפי מה שכבר כתב הרדב"ז לעיל, הוא חסיד שוטה. אלא צ"ל שיש לחלק שכשיש רק קצת סכנה שיש לו להציל את חברו, משא"כ כשיש ספק סכנה שהוא שקול, שבזה הוא חסיד שוטה. וכן הוא בערה"ש ס"תכו אות ד, שכתב "מיהו הכל לפי הענין, ויש לשקול הענין בפלס ולא לשמור א"ע יותר מדאי" ע"ש. ולפי זה נראה שכיון שהסכנה בניסויים הנ"ל היא רק "קצת סכנה", שהרי בדרך כלל הרופאים כבר עשו ניסויים אלו בבעלי חיים ורק אם הם לא מצאו סכנה אז הם עושים הניסויים באנשים, לכן נראה שהוא מותר לאדם להיכנס לקצת סכנה כדי להציל אחרים מודאי סכנה.

מ"מ יש לפקפק בהיתר זה, שי"ל שמה שהתיר הרדב"ז הוא רק כשיש איש לפנינו שהוא בודאי סכנה, אבל הוא לא התיר לאדם להיכנס לקצת סכנה להציל אחר מודאי סכנה שהוא לעתיד. וכן הוא בנד"ד, שהרי לדוגמא אם אדם מכניס את עצמו לקצת סכנה בניסויים בקבלת חיסון של קורונה, אז הוא אינו יכול להציל מי שחולה עכשיו מקורונה, אלא רק אחר תשעה חדשים או שנה אחת החיסון יהיה מוכן לחסן את הרבים כדי להציל אותם מקורונה. ולכן

באר התורה (82) פרשת מקץ

מצינו שבשעת קבלת החיסון בנסיונים האדם מכניס את עצמו בקצת סכנה רק משום חשש סכנה שאינו לפנינו, והוא רק לעתיד, ולכן יש סברה לומר שהרדב"ז לא יסכים לזה, כיון שכל דין לא תעמוד הוא רק כשהסכנה לפנינו עכשיו.

(ב) אלא נראה שעדיין יש להתיר מטעם אחר. וזה מפני שזה בכלל "מנהג העולם וצורך העולם", דהיינו שהוא מנהג העולם וצורך העולם לבדוק את החיסון בקצת אנשים כדי להציל הרבים לעתיד. וזה כמ"ש השם אריה י"ד ס"כז, וז"ל "ודע דאף בדברים שיש בהם סכנה, מ"מ בדבר שהוא מנהגו של עולם ודרך הכרח אין לחוש, דהרי ד' צריכים להודות וב' מהם הולכי מדברות והולכי ימים. הרי דאיכא בהם סכנה, ומ"מ מותר לפרוש בספינה ולילך במדבר... ועיין בירושלמי פ' במה מדליקין הל"ו מובא בפר"ח דמפרש לים הגדול הוי סכנה, א"ו בדברים כאלו אשר הם לצורך העולם אין איסור כלל... וכמו שאמרו בפועל כי אליו הוא נושא נפשו שעולה באילן וכדומה ומסכן נפשו בשביל שכירתו ומזונותו, אין חשש משום סכנה כי בנפשו יביא לחמו... וכן בכל דבר שהוא צורך העולם כמו לרדת במלחמה דהוי ודאי סכנה שרי, ואף במלחמת רשות. וכן אין איסור לאשה להזדקק לבעלה אע"ג דהלידה הוי סכנה... דכל זה דרכו ומנהגו של עולם, לכך אין איסור וחשש משום סכנה." ועיין עוד בזה בנו"ב מה"ת ס"י, ובאמרי אש ס"נב. ולפי זה הכי י"ל שהוא מנהג העולם וצורך העולם לבדוק רפואות ע"י ניסיונים, ולכן מותר לאדם להכניס את עצמו בקצת סכנה בשביל ניסיונים אלו.

ולפי זה שפיר כתב השולחן גבוה ב"ד ס"שלה ס"ק א, "ומי שומע לו להכנס בסכנת נפשות דכתיב במגפה ידבק, וכן נוהגין שלא לבקר חולי המגפה זולת חברת המיוחדים לזה בבצע כסף ובכסף מלא." הרי שמותר ל"חברת המיוחדים" להיכנס לספק סכנה מפני המגפה כדי לרפא את החולים שהם בודאי סכנה, וצ"ל שהטעם הוא מפני שכן הוא מנהג העולם וצורך העולם כמ"ש השם אריה הנ"ל, שכל רופא צריך לקבל על עצמו קצת חשש סכנה כשהוא מרפא את החולים. וגם מצינו במשפט כהן, הל' מלכים ס"קמג דף שטו ד"ה ולענין, שכתב "דע"כ עניני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה דוחי בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא דמלחמה והלכות צבור שאני. ואולי הוא מכלל משפטי המלוכה, שהיו רבים ונמסרים באומה... ע"ש. ואף בנד"ד י"ל הכי שהוא בכלל "הלכות צבור", לבדוק בניסיונים רפואות אלו. וכן י"ל לגבי שאר צורכי המדינה כגון המשטרה, המגן דוד אדום, ומי שהוא כבאי ועבודתו לכבות האש, שכל אלו בכלל צורכי המדינה, והם "חברת המיוחדים לזה בבצע כסף ובכסף מלא" כמ"ש השולחן גבוה הנ"ל, והם בכלל "מנהגו של עולם ודרך הכרח", כמ"ש השם אריה.

ובזה מובן מה דמצינו בכתובות עז: "ובעלי ראתן קשה מכולן... ומאי אסותיה אמר אביי פילא ולודנא גירדא דאגוזא וגירדא דאשפא וכליל מלכא ומתחלא דדיקלא סימקא ושליק להו בהדי הדדי ומעייל ליה לביתא דשישא, ואי לא איכא ביתא דשישא מעייל ליה לביתא דשב לבני ואריחא, ונטיל ליה תלת מאה כסי על רישיה עד דרפיא ארעייתא דמוחיה, וקרע למוחיה ומייתי ארבע טרפי דאסא ומדלי כל חד כרעא ומותיב חד ושקיל בצבתא וקלי ליה דאי לא הדר עילויה. מכריז רבי יוחנן הזהירו מזבובי של בעלי ראתן. רבי זירא לא הוה יתיב בזיקיה. רבי אלעזר לא עייל באהליה. רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה." ויש לחקור,

באר התורה (82) פרשת מקץ

שאם הזהירו רבותינו להתרחק כל כך משום חשש סכנה, שראתן הוא חולי מתדבק כמ"ש הרמ"א בתשובה סוף ס"כ, איך מותר לרופא להיכנס לסכנה כדי ל"נטיל ליה תלת מאה כסי על רישיה עד דרפיא ארעיתא דמוחיה, וקרע למוחיה ומייתי ארבע טרפי דאסא". אלא צ"ל שדין רופא שאני, ומטעם מנהג ולצורך העולם.

(ג) מ"מ ראיתי ברמב"ם בהל' רוצח פ"ז הל"ח, שכתב "הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם. ואפילו לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין עדות נפשות. ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד העובד כוכבים או מיד הנהר או מיד הדליקה ומן המפולת. אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול. ואם יצא התיר עצמו למיתה כמו שביארנו."

ופירש האור שמח שם, "הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא, הלא פקוח נפש דוחה מצות שבתורה ומכ"ש פקוח נפש לכל ישראל... (אלא) כיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבריו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהג"מ בשם ירושלמי דתרומות שהובא בכסף משנה פ"א דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעיין היטב בו. "ע"ש. וכן הוא כתב במשך חכמה פר' שמות, על הפסוק לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את מפשך, וז"ל "מוכח דאם היו חיים המבקשים את נפשו לא היה צריך לילך להוציא בני ישראל ממצרים, אע"פ שכל ישראל צריכים אליו א"צ להכניס עצמו בסכנה, ומזה יצא לרבנו במשנה שהגולה לעיר מקלט אפילו כל ישראל צריכים אליו כיואב ב"צ אינו יוצא, ועיין אור שמח הל' רוצח בזה. "ע"ש.

ונראה שזה קשה על מ"ש השם אריה הנ"ל שאין לחוש לספק סכנה בשעת מלחמה כיון שכך הוא מנהג וצורך העולם, הלא לפי דעת השם אריה מותר למי שהוא כיואב ב"צ לצאת למלחמה כיון ש"כל ישראל צריכין לתשועתו", כיון שכך הוא מנהג וצורך העולם. אלא נראה שאין ללמוד מדין ערי מקלט לשאר מקומות כיון שיש לימוד מיוחד לגבי ערי מקלט, שכתוב במשנה במכות פ"ב מ"ז, "ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות. ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה, אינו יוצא משם לעולם, שנאמר (במדבר לה) אשר נס שמה, שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו. "וי"ל דוקא כאן שיש לימוד מ"אשר נס שמה", שאין לצאת מערי מקלט כלל, משא"כ בשאר מקומות שמותר להיכנס לספק נפשות אם זה בכלל מנהג וצורך העולם. ולפי כל זה נראה שמותר לאדם לנדב את עצמו על מנת שיעשו כל מיני ניסויים בחיסונים ותרופות שיתכן שיועילו בעתיד להרבה אנשים, כיון שכך מנהג וצורך העולם. עכ"ד. ומ"מ נראה שבחיסונים שיש חשש בדרם ואפשר שיבא כנה לגופו שלא רשאי לחבול בגופו ובפרט שאיסור לא לחבול בגופו להרבה דעות בראשונים הוא מדאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא, והשי"ת ירפא לכל החולים, ונזכה לגאולה קרובה במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

באר התורה (82) פרשת מקץ

לגליון מעדני אשר חנוכה תשפא

ראיתי בגליון מעדני אשר שדן לענין חיוב הדלקה במניני החצירות, ובכ"ז ראה במש"כ בקובץ באר התורה מס' 78 עמ' 12 שיש חיוב להדליק במניני החצירות יעו"ש באריכות, ובקובץ מס' 80 בהוספות, וכו' בקובץ מס' 81 בהוספות תשובת הגאון רבי יהודה שטזנר שליט"א אב"ד אופקים שכתב בזה"ל: נראה לדמות ד"ז לברכת מגן אבות, (אף ששתי התקנות הם מטעמים שונים) שאם מתפללים שם באיזה קביעות וגם יש להם ספר תורה, אומרים מגן אבות (כדאיתא במ"ב סימן רס"ח ס"ק כ"ד). וה"ה כאן היות שמנינים אלו כבר קבועים, וקוראים שם מספר תורה, יש להדליק שם נרות חנוכה בברכה. אולם אם מתפללים שם רק את תפילת ערבית של מוצש"ק, ומן הסתם אין להם שם ס"ת אין להדליק נרות חנוכה שם בברכה. ואולי גם שלא בברכה, כדי שאנשים לא יבואו לטעות. עכ"ד.

ועתה אינה ה' לידי תשובת מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א להגר"ג רבינוביץ שליט"א שכתב לו ג"כ שיש להדליק בברכה וז"ל: בדבר שאלתו על הדלקת נר חנוכה במנין חצרות שמתפללים שם בקביעות זמן רב.

יעוין בחשוקי חמד על חנוכה (סימן קטו) שנשאלנו על מנין אנשים ששכרו גן ילדים ומתפללים שם בליל שבת ובשבת בבוקר, האם יש לזה שם של בית כנסת, שידליקו שם נר חנוכה בברכה, או אולי כיון שאין זה אלא בית כנסת ארעי, ידליקו שם בלא ברכה? והשבנו שני טעמים נאמרו בטעם שמדליקים בבית הכנסת, כמבואר בבית יוסף (או"ח סימן תרעא): א. שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא.

ב. כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם שיש בזה פרסום גדול להשם יתברך וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות, וזה לשון הריב"ש בתשובה (סי' קיא) המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחין מפני שיד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דראש חדש אף על פי שאינו אלא מנהג.

ולכאורה לפי הטעם הראשון אין לברך בבית הכנסת ארעי, וכעין זה כתב בחוות יאיר (הגהות על מנהגי וורמייזא עמ' רמב) שאין חיוב הדלקת נר חנוכה במקום התפילה בבית האבל כי אינו מיוחד לציבור. ואולי גם בענינו כן.

ועוד שידוע שיש הרבה עוררים על כל המנהג לברך על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת, ואולי אין להרחיב את המנהג, גם לבתי כנסת שאינם קבועים. גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א סיפר לי שבשנת האבל על אמו, עשו מנין בבית אביו בעל הקהלות יעקב, בשבת בשחרית ובמוצאי שבת קודש והורה לו לא להדליק שם נר חנוכה קודם תפילת ערבית במוצאי שבת קודש. אך יתכן שאין ראיה משם, כיון שהמנין לא היה אלא לשנה אחת, ולא מנין קבוע לכל השנים. ולמעשה שאלתי שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואמר שגם בבית כנסת כזה צריך לברך.

באר התורה (82) פרשת מקץ

ואם כן כל שכן בעניננו שהמנין כבר קבוע זמן רב, למרות שאנו מצפים שיתבטל בכל יום, מכל מקום כל זמן שאין מבוטל, ויש אנשים שמתפללים שם בקביעות, לכו"ע יש לברך בחצרות כמו בבית הכנסת. עכ"ד.

ועוד בענין זה יש לדון אם בעינן צד דרום וראה מש"כ בקובץ באר התורה מס' 81 דבפשוט בעינן צד דרום, וכן חזיתי עתה בגליון השיעור השבועי להג"ר מאיר סנדר שליט"א שאם המנהג להניח בצד דרום א"כ בחצירות, ויעו"ש עוד מה שהארכנו בזה.

מכתב לגליון מריח ניחוח וישב

מוצש"ק פ' וישב תשפ"א

אל כבוד הגאון הרריחמ"א שליט"א מח"ס מריח ניחוח ו"ח וש"א"ס, וקהובץ השבועי מריח ניחוח, וראיתי קובץ מס' 598, על פ' וישב, ומאוד נפלאתי שכת"ר בס"ד כבר מוציא גליון מס' 600 ויזכה עוד כהנה וכהנה להגדיל תורה ולהאדירה.

(א). במאמרו של הגרש"ב גנוט שליט"א הביא ששאל במכתב את מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, כך: נשאלתי מבני הישיבה הסמוכה לביתי, ישיבת 'כנסת יחזקאל' הנכבדה, שבראשות הגרב"מ אטינגר שליט"א, כך: היכל הישיבה והחדרים מוקפים בחצר, הגדורה בצורת הפתח, והבחורים משתמשים בחצר לתלות כביסה, וגם יוצאים לחצר בלילה בפיז'מה ולעיתים אוכלים שם מעט מיני מזונות, או שותים וכיוצ"ב. האם לדעת מרן החזו"א שחצרות בימינו אינן עשויות אלא לאויר, ולכן אין להם דין חצר לענין הדלקת נרות חנוכה. האם חצר זו נחשבת לחצר גם לדעת החזו"א. והשיב רבנו שליט"א: כן. עוד שאלתי: חצר ישיבה שהבחורים משתמשים בה שימושי בית חשובים, אך ישנם אנשים מחוץ לישיבה הנכנסים לחצר זו, כדי לקצר את דרכם לרחוב הסמוך, האם נחשב לחצר שהוא כעיקר תשמיש הבית, או מכיון ועוברים שם עוברים ושבים, אינו נחשב לחצר לדעת החזו"א. והשיב רבנו שליט"א: **מסתבר שלא נחשב לחצר**. עוד שאלתי: ישנה חצר ישיבה שבחלקה הפנימי משתמשים הבחורים שימושי בית ובחלקה החיצוני לא משתמשים שימושי בית. כיצד מתייחסים לחצר זו? השיב מרן שליט"א: **כחצר**. עכ"ד, הנה עתה נשאלתי לענין חצר דירה בישיבה האם חשיב כבית לכו"ע, וענתי שדכיון שיש שם מקררים ומגהצים ומכונות כביסה שפיר חשיב כבית וגם כיון שלפעמים אוכלים שם לכו"ע פתח הדירה חשיב כפתח החדר, ולכן יש להדליק שם לכו"ע, ועתה ראיתי שכיונתי לדעת מרן שר התורה שליט"א.

(ב). במה שדן הגר"א פרינץ שליט"א מח"ס שו"ת אבני דרך ט"ו חלקים אודות קדושת כתר עם תפילין בכותל המערבי, הנה בזה יש לדון גם לענין שטיאבלך ויש עוד להאריך, אלא דבמה שכתב למסקנה שיטה תפיליו יל"ע האם משו"ה יפסיד מצות תפילין שהיא דאורייתא וקדושה הרי לאו דאורייתא, ועוד דכיון שלא עונה לקדושת כתר כלומר המילים כתר אלא רק אומר קדוש קדוש וכו' שפיר ליכא עוד בהא איסורא.

באר התורה (82) פרשת מקץ

הוספה לבאר התורה מס' 78 תשובת הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בדיון הדלקה במניני החצירות

הנה בכ"ז שלחוו לי תשובת מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בעל הילקו"י שיש להדליק אף במנינים אלו וז"ל: בדבר מה ששאלו שכיום שישנם מנינים קבועים שמתקיימים בחצרות הבתים והמקום פתוח האם ידליקו הציבור שם נרות חנוכה בברכה ובין מנחה וערבית.

הנה כיון שהמקום קבוע זה מספר חודשים ויש שם תיבה וקוראים בס"ת וניכר שהמקום מיועד כעת לתפלות ידליקו נרות חנוכה בברכה בין מנחה וערבית ובילקוט יוסף מועדים (מהדורת תשמ"ח עמוד רד) כתבנו, דבמקום שעורכים עצרת ומסיבת חג, ומתפללים שם תפילת מנחה וערבית, מותר להדליק שם נר חנוכה בברכה. וכתבנו כן לפני למעלה מ-25 שנה, וכן היה מורה בזמנו מרן אאמו"ר זיע"א, שרק אם מתפללים שם מנחה וערבית מדליקין בברכה. אולם לאחר שנים אמר, שתפלת ערבית במקום אינה לעיכובא, אלא רק טוב ונכון הדבר. דכל מקום ציבורי שמתאספין יש להדליק בברכה. וכ"פ בספר אז נדברו (ח"ה סי' לז, וח"ו סי' עה, וח"א סי' לב ולד). ובשו"ת בית מרדכי (סי' מא), ובשו"ת יד נתן ח"ב (סי' כה). ובשו"ת משנה שכיר (סי' רב), ע"ש דזיל בתר טעמא שהוא משום פרסומי ניסא במקום שיש עשרה, כי פעמים רבות הפרסום במסיבות אלה הוא גדול ביותר, אפי' מן הפרסום של ביהכ"נ, משום הקהל הרב הנוהר לשם. ע"ש. וכ"פ בספר מועדי ה' (משולמי, עמ' סא בהערה) דלאו דוקא בבית הכנסת אלא בכל מקום שנקבצים שם קהל רב, מדליקים בברכה משום פרסומי ניסא. וכ"פ עוד אחרונים. וזה דלא כמ"ש בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו (סימן ל'), שבמסיבה אין להדליק נר חנוכה בברכה. ועיין בספר ארחות חיים להר"א מלוניל (ה' חנוכה אות י"ז), ובשבולי הלקט (סי' קפ"ה), ובשו"ת הריב"ש (סי' קי"א), ובברכי יוסף (או"ח סי' תרע"א סק"ו), ובשו"ת מהר"מ שיק (חיו"ד סי' שע"ד). וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קג). ולדעתו אין בכוחנו להוסיף עוד ולהנהיג להדליק ולברך על הדנ"ח במסיבות, ויש למנוע זאת, והמברך מברך ברכה לבטלה, והנמנע יקבל שכר על הפרישה. ע"כ.

גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן סה) כתב שלדעתו אין לברך בכיו"ב, מכיון שעצם המנהג שנהגו לברך על הדלקת נ"ח בבהכ"נ דנו בו האחרונים, והטעם שכתב הכל בו, שהוא משום פרסום הנס ולברך את ה' במקהלות, וזכר למקדש, וא"כ מנ"ל להוסיף במה שאינו דומה לבית המקדש שאירע בו הנס. ואף שידעתי שבכמה מדינות היה מנהגם להדליק נ"ח ולברך במסיבות כאלה, מי יודע אם רוח חכמים היתה נוחה מהם. עכת"ד.

וכ"כ בספר אז נדברו (ח"ו סי' עה) בשם הגרש"ז אויערבאך, שאין לברך, שמכיון שמבואר בתשובת הריב"ש (סי' קיא) שמקור הברכות במנהג זה על יסוד דברי ר"ת לברך על מנהג קריאת ההלל בר"ח, והדבר שנוי במחלוקת, והרמב"ם והש"ע ס"ל שאין לברך, לכן די לנו במה שנהגו, ואין להוסיף על כך. ע"כ. וכ"כ בשמו בספר שלמי מועד (עמוד רלז). וכן כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' סה אות ג). ובשו"ת קנין תורה ח"א (ס"ס קלא).

באר התורה (82) פרשת מקץ

אך להאמור כיון שיסוד דין ביהכ"נ משום פרסום הנס, וכן נהגו, וזה הטעם שכתבו רוב הראשונים, ממילא ה"ה במסיבות שיש פרסום הנס גדול, ולכן הנוהגים כן יש להם ע"מ שיסמוכו, כיון שיש בזה משום פרסומי ניסא ביותר.

וכ"כ בספר משנת יעקב (להגר"י רוזינטל בהל' חנוכה עמוד רס), שפעמים רבות הפרסום במסיבות אלה הוא גדול ביותר, אפי' מן הפרסום של בהכ"נ, מהקהל הרב הנוהר לשם. ע"ש. וכ"פ הרה"ג ר"ב זילבר בהערותיו לספר מועדי ה' (משולמי, עמוד סא), דלאו דוקא בבית הכנסת אלא בכל מקום שנקבצים שם קהל רב, מדליקים בברכה משום פרסומי ניסא. וכ"כ בספרו אז נדברו (ח"ה סי' לז, וח"ו סי' עה, וחלק יא סי' לב ולד). וכן העלה בשו"ת בית מרדכי (סי' מא), והוסיף, ובפרט כשיש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה בבתיהם, שאז מצוה להדליק נרות חנוכה בברכה להוציאם י"ח. וכ"כ בשו"ת יד נתן ח"ב (סי' כה). ובפרט אחרי מה שנתבאר ביישוב דברי מרן הש"ע בזה, מכמה טעמים.

ומ"מ טוב שיתפללו שם ערבית בצבור מיד לאחר ההדלקה כמו שנוהגים בביהכ"נ, והוא בגדר טוב ונכון כדי שייחשב כמו דין ביהכ"נ, אך אין זה לעיכובא. וראה בשו"ת משנה שכיר (סי' רב), שג"כ דן ע"פ דברי הריב"ש, שאם אירע שלא הדליקו בבית הכנסת, ואח"כ נקבצו ובאו ללמוד שיעור, ושוהים שם שיעור חצי שעה, שידליקו בברכה, ונימק בטוב טעם ודעת. ע"ש. וע' בשו"ת בנין שלמה (סי' נג), ובשו"ת יביע אומר ח"ז (חאו"ח סי' נז אות ד). ובחזו"ע (חנוכה עמ' מח).

ויש אחרונים שכתבו לדון, אם הדלקת נרות חנוכה שנהגו [או תקנו חכמים] להדליק בבית הכנסת, אם הוא דוקא בבית הכנסת, או"ד גם בבית המדרש. ולפי מה שהעלנו שגם במסיבות הנוהגים לברך יש להם ע"מ שיסמוכו, ורשאים להדליק בברכה, כל שכן לענין בתי מדרשות. וכן המנהג. וראה בשו"ת שיח יצחק וויס (סימן שלח) שדן בענין הדלקת נ"ח בביהמ"ד, ובמקום שמתפללים בו רק מנחה וערבית. האם צריכים להדליק שם, ואם רשאים לברך עליו, כיון שאין שם מנין קבוע גם לתפלת שחרית. והעלה, דאף שבשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שעד) הביא שהחתם סופר מנע עצמו מלברך על נ"ח בביהכ"נ, ואף שנוהגים בכל תפוצות ישראל לברך עליו, לכאורה דלא להוסיף עלה לברך אף בביהמ"ד, מ"מ מבואר בפמ"ג (סי' תרעא בא"א אות יד) דפשיטא ליה שמדליקין גם בביהמ"ד, וז"ל, ואף בביהמ"ד דאית ביה מזוזה מדליקין בכותל דרום וא"צ אצל הפתח. עכ"ד. ומאחר שביררנו שאין חילוק בין ביהמ"ד לביהכ"נ, בוודאי שאין לחלק ג"כ בין אם מתפללין שחרית שם, או רק לעתותי ערב, מאחר דעיקר הטעם משום פרסומי ניסא, והפרסום הוא רק בלילה, ולעת הזאת הוא קבוע לתורה ולתפלה, בוודאי שגם שם חיובא רמיה, ונראה שגם לברך. ובפרט אם יש שם ס"ת, וכ"כ הא"ר (סי' רסז אות י"ט) דע"י שיש ס"ת חשוב קביעות.

ושם הובאה תשובת הגאון בעמח"ס לב העברי, שצייד בזה, דאפשר שבית הכנסת עדיף לענין זה מבית המדרש, חדא, דביהכ"נ נקרא מקדש מעט, וכל עיקר נס במקדש נעשה, על כן בדוגמתו עושים אם אין בית דירה. ועוד דפרסום איכא טפי בביהכ"נ ברוב עם וגו', משא"כ בביהמ"ד אשר לפעמים מתי מספר הם. אלא שלמעשה נראה שגם בביהמ"ד אם יש בו קיבוץ

באר התורה (82) פרשת מקץ

להדליק ולברך. ומכל מקום מעשה רב באתי להודיע, כי פה עיה"ק ת"ו מדליקין ומברכים ג"כ בבתי מדרשות הן האשכנזים והן הספרדים, וכן אצל חכמי האמת בביהמ"ד שלהם. ורק שמן ההדלקה ואילך שיהיה כשיעור חצי שעה שוהין בביהמ"ד מנין, אם בתפלה או לימוד, שיהא פרסומא בזמן ההדלקה, כנ"ל. והן כי קדושת ביהמ"ד עדיף מקדושת ביהכ"נ, כמבוא' בש"ע (סי' קנג ס"א), אמנם צריכים לזה שיהא ביהמ"ד של רבים, ולא שיחיד קובע למדרש, ושיהא נבנה לכתחילה לשם ביהמ"ד כמבוא' ברמ"א (סי' קנא סי"ב), ושיהיה שלהם ולא רק בשכירות. עכ"ד.

ואפשר דמה שסיים שצריך כמה תנאים, אינו מוכרח לדינא, וכל שיש שם רבים שמתאספין, לא גרע ממסיבות. ובלבד שישבו שם, ולא כמו הממתנינים בקופת חולים וכדו'.

ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סימן תא) נשאל על מה שרוצים לאסוף העם ברחוב באמצע העיר ולהדליק שם נ"ח בברכה, והשיב, שאף שמברכין על מנהג, זהו דוקא מנהג שהונהג ע"י רבותינו הקדמונים, דהם היה בכוחם לתקן ברכה, וכן תיקנו ברכת הנותן ליעף כח אף שלא הוזכרה בש"ס, וכמבואר בטור וב"י (סי' מו). אך מה שלא הונהג מרבותינו הקדמונים אין בכוחינו להנהיג ברכה, וכיון שבאמת שום אדם לא יצא י"ח בהדלקה זו שברחוב, שמצותו בבית שדרים בו, אף שיש בזה פ"נ, מ"מ אין לברך עליה, ומכ"ש אם אותן הרוצים להנהיג כן, אין כוונתם לש"ש אלא להראות תפארתם, וכפי הנראה ממה שרוצין לעשות כן בנרות חשמליים.

גם בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' רפו אות ג) כתב, שא"א לחדש מעצמינו להדליק נ"ח בראש חוצות בשוקי בראי, דאחד הטעמים להדלקה בב"ה הוא משום שהוא הידור למצוה ופ"נ וזכר למקדש, ולכן אי' בש"ע שמניחו בכותל דרום, וזה דוקא בבית הכנסת. והיכא דלא נקבע מעיקרא, ה"ז חשש ברכה לבטלה, דאין לך אלא מה שאמרו חכמים, וה"ה לגבי הדלקה דמחוייב להיות בכל לילה. וגם מסופקני טובא בביהכ"נ שאין מנין בכל יום אלא לפרקים, האם יש מקום להדליק כלילה מן הלילות, כיון שהמנהג היה להדליק בכל לילה ומוסיף והולך ודו"ק. ועכ"פ ברור שרק בביהמ"ד ומקום קבוע לתפלה היה המנהג ולא בשאר מקומות, ובפרט בזמן הזה שרבו המתפרצים ולעשות איש ככל הישר בעיניו, ולעשות עוד בשרירות לבו לדמות מילתא למילתא וכו', ומחוייבין להזהר מאד שלא לנטות ח"ו כקוצו של יוד ממה שמבואר ומפורש בדברי רבה"ק, ואין להוסיף ואין לגרוע. עכ"ד.

אמנם כ"ז שייך כשרוצים להדליק ברחובה של עיר, כשיש שם עוברים ושבים, ואינו מקום קביעות, אבל בחצרות שיש שם מנינים קבועים ומתפללים שם ג' תפילות ידליקו שם נרות חנוכה בברכה בין מנחה לערבית, מאותם הטעמים שנאמרו גבי הדלקת בית הכנסת. עכ"ד.

באר התורה (82) פרשת מקץ

הוספות לגליון 81

הנה ראיתי בגליון שבת מלכתא פ' וישב שכתב לדון בהאי ענינא שיוסף הסתכן משום מצות אביו וציין שם להביא בספר חסידים (שמא) כתב חידוש גדול שיוסף למד מעשיו, שעשיו הסתכן לצוד וכד' בשביל כיבוד אב (והתורה כתבה לנו זה וראיה שנהג נכון), ולכן הוא הלך לראות את שלום אחיו, ומשמע מדבריו שכיבוד אב הוי אפי' במקום סכנה, ויעוין בפתחי תשובה (יו"ד קנז ג) שהביא שמותר להכניס עצמו לספק סכנה היכא דלא שכיח היזיקא ומצוה דעסיק בה מגני עליו ומוכיח מרבי עקיבא שהכניס עצמו לספק סכנה בשביל מצות נט"י, ואפשר שגם הכא לא חשיב שכיח היזיקא, אמנם מדברי ספר חסידים משמע שהוי חובה ולא רק שמותר וצ"ב, ואפשר ע"ד דרך הפלפול דבכל מצוה אמרינן כיון שאין סכנה אין ציווי לעשות המצוה, אך בכיבוד אב המצוה היא לקיים ציווי האב, וכיון שמצווה א"א לומר שאין ציווי, ובודאי אם יודע שהוי סכנה ומצוה האב לא צריך לקיים דבריו דאסור לו לצוות, אך כשלא יודע צריך לקיים דבריו אפי' במקום סכנה. עכ"ד.

בענין מש"כ אם בעינן להדליק בצד דרום שלח לן הרב ברוך כפיר דדון במש"כ בזה וז"ל:

בעזה"י כסלו התשפ"א

כבוד מעלת החכם המופלא, וכבוד ה' מלא,

מכהני ה' הקדושים, חסידים ופרושים,

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ועוד.

רוב שלום טובה וברכה,

נשאל נשאלתי ע"י כת"ר, המתפללים בחצרות בימים אלו (מפני חשש הדבקות ב"מ), ומדליקים שם נרות חנוכה, האם יש להם להדליק נרות חנוכה בצד דרום כמו בבית כנסת, או יכולים להדליק בכל מקום שחפצים.

הנה בטור ובשולחן ערוך (סימן תרע"א סעיף ז'), הובא שמדליקים נרות חנוכה בכותל דרום, זכר למנורה שבבית המקדש, שהיתה בדרום. יעו"ש. ויש לומר שכל הנהגה זו להדליק בדרום, היא רק בבית כנסת דהוי כמקדש מעט, ויש בזה זכר להדלקת המנורה וזכר למקדש (ראה שבט הלוי ח"ד סימן ס"ה), ואולם בחצרות שאין דינם כבית כנסת ממש, אולי לא שייך כל זה, ובפרט במקום שאין שם היכל וספר תורה. ולפי זה אין כל כך להקפיד להדליק במקומות אלו בצד דרום דווקא.

ואולם יש לומר, שבכל זאת רצוי להניח אף במנינים אלו, הנערכים בחצרות בצד דרום, אם הדבר ניתן להיעשות בקלות, ולא יתכבו הנרות וכדומה, בכדי שלא תשכח הלכה זו, ועושים זכרון לזכרון המקדש.

ומעין זה מצאנו בהלכות פסח, כאשר חל ערב פסח ביום שבת, מקדימים לבדוק חמץ בליל שישי, ולשרוף חמץ למחרת באותה שעה שרגילים לשרוף, בכדי שלא יטעו להתעכב בשנה הבאה לאחר חצות, וכמ"ש בש"ע (סימן תמ"ד סעיף ב'), בשם רש"י והמרדכי. והוא הדין בנידון דידן, שראוי להדליק בצד דרום באותם מניני חצרות, כאשר ניתן ואפשר, בכדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים.

באר התורה (82) פרשת מקץ

וראה עוד בספר שלחן גבוה (סימן תרע"א סעיף י"ח), שכתב, כיון שהוא זכר, מימלא בכל מקום שהניחה יצא ידי חובה. וכ"כ הגר"י משאש זצ"ל בספרו נר מצוה (עמ' כ"ד), שמנהג זה יסודתו בהררי קודש, ויש מקומות שלא הניחו בצד דרום מחמת שהנרות מנטפין ומטנפין הספסלים שתחתם וכל מקום שיכולים לקיים כדברי המנהג להניח בדרום כך יעשו. יעו"ש. ולפי זה, אותם מניני חצרות, בכל מקום שיניחו תבוא עליהם ברכה, וטוב להניח הנרות בדרום זכר למקדש.

וה' יאיר עלינו אור המאורות, ויפתח שערי בית מקדשו בעזרות, עם חומות ירושלים גבוהו ובצורות, ונדליק שם שבעת הנרות, על ידי כהן גדול בחצרות, ולעין כל יהיו נכרות, ויחדש ימינו כקדם לחירות, ומהרה יתן אומר המבשרות. אכ"ר. עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט.

באר התורה (82) פרשת מקץ

האם בעינן לעשות היכר בסופגניות חלביות

אור לכ"ה כסלו תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס סדרת הספרים הנודעה בכל עולם התורה ממלכת התורה "גם אני אודך" ופרדס יוסף החדש על המועדים ועוד ידו נטויה וש"ס קבצים וספרים.

שלו' רב.

קבלתי הקובץ הנפלא "אור מרדכי" חודש כסליו תשפ"א ושם ראיתי שדן הגאון רבי יעקב אהרן סקוצ'יל'ס שליט"א מח"ס אהל יעקב ומו"צ בבית ההוראה הכללי ירושלים, בדין סופגניות חלביות האם בעינן היכר או לא, ושם כתב לדינא, עמ"ש"כ בס' פרדס יוסף החדש על חנוכה, שציין כת"ר למקור המנהג באכילת סופגניות בחנוכה, והסתפקתי לפי מה דאיתא בשו"ע יורה דעה (סימן צ"ז סעיף א') שאסור ללוש עיסה עם חלב, יש לעיין לפי זה האם מותר להכין סופגניות חלביות והסיק להיתר ואלו הם תו"ד.

א. דאיתא במסכת פסחים (דף ל.) "אין לשין את העיסה בחלב, אם לש כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה". וכדברי הגמ' נפסק בשו"ע להלכה ביורה דעה (סימן צ"ז סעיף א') אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאכלה עם הבשר, ואם לש כל הפת אסורה אפילו לאכלה לבדו, עכ"ד. וה"ה לענין לישת פת עם שומן בשרי, וכך מבואר מדברי הגמ' ושו"ע שם שכתב "אין אופין פת בתנור שטחו באליה", וכן מדברי הרמ"א שם שכתב שמותר ללוש בשומן של בשר לכבוד שבת רק משום שהוא דבר מועט, שבאופן זה לא גזרו, ומכאן רואים שאפילו שלא כתב בשר להדיא בגמ' שם, מ"מ הרי הוא דבר פשוט שיש עליו אותו גזירה וכמו שכתב הפוסקים, עי' בערוך השלחן ריש (סימן צ"ז).

ב. והאיסור המיוחד בפת הוא מחמת שרגילין לאכלו עם בשר, וכמ"ש בגמ' שם, וכן כתב הש"ך (ס"ק ב') דרגילות לאכול פת עם כל מיני אוכלין. ויש לעיין האם הגזירה הוא כעין אזהרה לכתחילה שלא יבוא לידי מכשול, או שהוא דין איסור בעצם שאפילו בדיעבד אסור. ומלשון השו"ע נראה שאין זה דין של "זהירות לכתחילה", אלא אף בדיעבד אסור חכמים הפת באכילה מחשש שמא יאכלנה עם בשר, ואפילו לבדו אסור. וראה בחכמת אדם (כלל נ' דין ג').

ג. ועוד יש לחקור, האם האיסור לאכול עיסה שנלושה בחלב הוא מדין קנס, שקנסוהו חז"ל במי שעבר ולש או אפה פת חלבי באכילה, או משום גזירה שמא ישכח ויגיע לידי מכשול לאכול את הפת עם מין השני. וישנם בזה כמה נפק"מ, ואחד מהם הוא אם גזרין אפיית פת חלבי בשוגג אטו מזיד, דאם נאמר שהוא מדין קנס, א"כ לא קנסו שוגג אטו מזיד באיסור דרבנן, משא"כ אם הגזירה הוא משום חשש שכחה שיבוא לידי תקלה, א"כ יש לאסור אפילו אם לש בשוגג, ולפי זה אם אפו פת חלבי אפילו בשוגג, קיים האיסור על הפת. ואכן כן הסיק הפמ"ג (שפ"ד ס"ק א'), ולפי זה נראה דה"ה במקרה שנפל חלב בטעות לתוך העיסה הכל אסור באכילה. (ועי' בנחלת צבי משכ"ב).

ד. אך יש מהאחרונים שכתבו לחלק, שרק בלש הפת בשוגג, אסור, משא"כ בנפל חלב בטעות שלא נאסרה הפת, וצ"ל לדבריהם שאמנם עיקר הגזירה הוא לחוש שמא יאכל הפת השני בחלב, אבל לא גזרו כן אלא כשהיתה עשיית הפת באיסור, ולא כשנפל מאליו דהוי כמו אונס.

ה. ואע"פ שלדברי הפמ"ג שם צידד לומר שיש איסור אפילו אם נתערב חלב על ידי אונס כגון שנשפך וכדומה, מ"מ כו"ע מודה שעיקר הגזירה היא שמא יבוא לאכלו עם מין השני, וכדברי השו"ע ונו"כ. ולכאורה דוקא כשלש במתכוין עיסה עם חלב חל איסור אפילו בשוגג וכגון שלא ידע מהאיסור, משא"כ אם נפל חלב לתוכו אין כאן אפילו מעשה שיחול הגזירה עליו וכמ"ש לעיל.

ו. והנה יש להסתפק האם הגזירה הנ"ל דוקא כשעבר ולש או אפה פת בחלב או בשר, או אפילו בשאר מאכלים, אם הכינו אותם עם חלב או בשר ג"כ גזרו שאין לעשות מאכל שהוא בדרך כלל פרווה לחלבי או בשרי שמא תאכלו עם מין השני.

ז. הט"ז (סימן צ"ז ס"ק א') כתב שמדוכה של בשמים שהיא פרווה שפעם אחת דכו בה שום עם שומן אווז, אסור לדוך בה עוד בשמים אפילו עבור בשרי עד שיגעילנה שמא יבוא לאכול בחלב, וגם בדיעבד אסור דומיא דפת חלבית.

באר התורה (82) פרשת מקץ

(ח) ובביאור דברי הט"ז עי' מה שכתב בחוות דעת ביאורים (ס"ק א') שכוונתו לאסור אפילו לתבלין מועטין משום שכלי המוחזק כפרווה אם נעשה בשרי נאסר להשתמש בו כל עוד שלא ייחדו וסימנו לבשר שמא ישכחו שנעשה בשרי ויחשבוהו כפרווה כפי שהיה מתחילה, והוסיף שם שדוקא אם המדוכה דך תבלין חריפים כדי שהמדוכה תבליע בליעות משובחות, עי' שם.

(ט) ומדברי הט"ז נראה שגזירת חז"ל לאו דוקא בפת וכלשון הגמ' ושו"ע, אלא בכל מאכל פרווה יש חשש שמא ישכח ויאכל עם מין השני, וכן כלי שאדם רגיל להשתמש בו לפרווה חריף אם נעשה בשרי באופן שאינו ניכר נאסר לגמרי. [ולכאורה יש לעיין בזה משום שיש הרבה מאכלים שלא רגילים לאכול אותם עם שאר מאכלים אלא לבדם וממילא אין חשש שישכחו אם יעשו אותם חלבי או בשרי. ולא מצאנו שאסור לעשות תבשיל פרווה לפעמים עם חלב ולפעמים עם בשר, וצ"ע. ובאמת כן הוא סברת המתירים לענין מזונות ושאר מאכלים, וכמו שנבאר בסמוך באריכות].

(י) אמנם רבים חלקו על דברי הט"ז, וראה במנחת יעקב (כלל ס' ס"ק ג') שהקשה על דברי הט"ז מדוע בצנן שנחתך בסכין בשרי אסרין לאכול את הצנן עם חלב, אבל אין אוסרים אותו לגמרי מחשש שמא יבוא לאכלו עם חלב, וה"ה בתבלין שנדוכו במדוכה בשרית מדוע אין אוסרים אותו אלא עם חלב אבל לא עם בשר או שאר מאכל פרווה. וע"כ צ"ל שלא גזרו אלא בפת ועיסה משום שעל הלחם יהיה האדם ולכן בפת יש חשש שישכח ויטעה, משא"כ שאר מאכלים לא חששו לזה. וכדבריו נקטו הבית מאיר חתם סופר, חוות דעת, חכמת אדם שם (דין ז') ברכי יוסף שיו"ר ברכה (ס"ק ג') ובערוך השלחן (סעיף ב') ועוד אחרונים. מיהו ראה בפרי חדש ובפרי תואר (ס"ק א') מה שכתבו בזה שבאמת גזרו על שאר מאכלים דומיא דפת, ויש כאן מח' גדולה בגדולי האחרונים אם נאמרו הגזירה דוקא בפת או אפילו בשאר מאכלים.

(יא) וההכרעה למעשה היא לסמוך על המקילים שאין שאר המאכלים נאסרים כשנעשו עם חלב, ומ"מ עדיין נשאר לנו לדון לגבי מיני מזונות פת הבאה בכיסנין שאולי יש להחמיר טפי שהוא דומיא דפת, וראה בסמוך. (יב) ולענין אפיית מיני עוגות או עוגיות (סופגניות) וכדומה בחלב או בשר, וכמו שעושים לקינוח ולמתיקה, נראה שמכיון שאין הדרך לאכול אותן עם בשר, מותר ללוש אותן עם חלב, גם בלי עשיית היכר, ואע"פ שיש מקום לחוש שמא יבוא לאוכלם אחרי אכילת בשר, אין לחוש לכך, מאחר ולא שייך להגיע לאיסור תורה, כי כל החיוב להמתין ביניהם אינו אלא דרבנן, ולא גזרו חז"ל גזירה לגזירה.

(יג) והמקור לכל הנ"ל הוא מדברי שו"ת מהרי"ט חלק ב' (סימן י"ח) המובא בפתחי תשובה (ס"ק ג') שכתב דהא דאסור פת חלבי אם לא עשו שינוי היינו דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלו עם חלב או בשר ביחד אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה מותר ללוש אותם עם שומן או חלב ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה דהיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירות אחריה. והביאו את דבריו בפרי חדש (ס"ק א'), מנחת יעקב (כלל ס' ס"ק ג') ערוך השלחן (סעיף ז') ובכף החיים (ס"ק ט"ו) ועוד.

(יד) ולמדנו לפי דברי כל האחרונים הנ"ל שני דברים, ראשית שבמיני מאפה שדרך לאכלם יחד עם מאכלים אחרים יש בהם האיסור שלא ללוש אותם בחלב או בבשר, אבל מאידך מיני מאפה שאין רגילות לאכלם עם מאכלים אחרים אין בהם איסור.

(טו) ולפי שיטתם מותר להכין סופגניות חלביות לדברי המהרי"ט ועוד אחרונים כיון שרגילין תמיד לאוכלם לבד ולא עם שאר מאכלים אלא בתור קינוח או חטיף בלבד.

(טז) אמנם דעת ה"ד יהודה, וכן ראיתי (שו"ת וישמע משה) שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל החמיר בזה שאין לעשות עוגות חלביות אלא אם ישים עליהם פתק שזה חלבי או שיעשה שינוי צורה בגוף העוגה, שמא יבוא לאכלם בתוך שש שעות, אלא שכאמור מדברי הפוסקים נראה שאין חוששים לזה, [אכן, עוגה בשרית לכאורה צריך היכר כיון שכן רגילים לאכול עוגה יחד עם קפה חלבי].

(יז) איתא בגמ' במסכת פסחים (דף ל"ו.) דשרי ללוש פת בחלב כעין תורא, ופירוש רש"י שהיינו מעט כמו עין של שור דאכיל ליה מיד בבת אחת ולא משהי ליה לינשי שנילוש בחלב, וכן כתב רבינו חננאל.

באר התורה (82) פרשת מקץ

(יח) והרי"ף והרמב"ם והרשב"א פירשו שכוונת הגמ' כעין תורא היינו דמיירי בעושה צורה מיוחדת כעין השור דהרואה יודע ששינו צורתו להיכרא וישאל ויאמרו לו. וכתב בהגהות שערי דורא (סימן ס') דהני ב' פירושים הם אליבא דהילכתא דתרווייהו סברות יפות הן.

(יט) ולענין דינא כתב השו"ע שם שאם הוא דבר מועט כדי אכילה בבת אחת או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל עמה בשר, מותר. והרמ"א כתב "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות גם בשומן לכבוד שבת כי כל זה מיחשב כדבר מועט גם כי צורתן משונה משאר פת". והנה המחבר כתב דדבר מועט היינו סעודה אחת, אמנם הרמ"א חולק על זה ונקט דכל שהוא רק ליומו מקרי דבר מועט, ולכן מה שלשין את העיסה לג' סעודת שבת נחשב כדבר מועט. ועוד לפי דברי הרמ"א שגדר דבר מועט היינו אכילת יום אחד למד הערוך השלחן (סעיף ד') שאם בני ביתו מרובים מיקרי דבר מועט כדי אכילה בבת אחת לכולם. (כ) ונחלקו האחרונים בטעמא דמילתא, מדוע הקיל הרמ"א בשבת (אכילת יום אחד) האם הוא סברא בשבת דוקא (כשאוכלים בשר ולא חלב וכן שהדרך לאפות עם צלי לשבת, או מצד שלחמי שבת ניכרים עיין לבוש, ב"ח, מחצית השקל, יד יהודה) או שההיתר הוא גם ביום חול, ראה בפרי חדש (ס"ק ב'), ואפשר שכן הוא גם בדעת המחבר. אמנם הפמ"ג (שפ"ד ס"ק א') כתב דשבת הותר משום שהוא כדבר מועט, ולפי זה כל שיאכל בתוך מעת לעת הוי דבר מועט ואפילו בחול וכן כתב הערוך השלחן וחכמת אדם.

(כא) ולפי זה יש לעיין במי שאופה פת חלבי או בשרי באמצע השבוע לצורך שבת, (או סופגניות חלביות לצורך שבת חנוכה) לכאורה אף לדברי הפמ"ג יש לאסור, משום שכתב שם שאם ישאר אחר שעבר היום אולי ישכח, וא"כ ה"ה שמא יבוא לאכלו קודם שבת, ואף אם נעשו בשביל שבת דוקא הרי יש שטועמין לפני שבת ממאכלי שבת, וצ"ע.

(כב) והיוצא מדברינו שיש להחמיר לכתחילה לא לאפות פת חלבי מיום אחד לחבירו, והרוצה להקל עד מעת לעת יש על מי לסמוך, מיהו מותר ללוש בערב שבת לשבת אפילו לכתחילה ופשוט הוא.

(כג) הטעם הנוסף המוזכר בראשונים הוא שינוי בצורה, וכתב הרשב"א ומובא בבית יוסף משום שהעושה שינוי הרי נזכר על ידו שנילוש בחלב. ובפשטות הדברים מורה שבכל גוונא התירו ללוש פת בחלב אם עושנה שינוי בצורה, אלא שצ"ע בשלמא כשעושה בביתו שפיר יש לו היכר, משא"כ כשעושה על מנת למכרם. ויעוין בחוות דעת שנקט להלכה, שכל מה שהתיר השו"ע לאפות פת חלבי עם שינוי בצורה, היינו כשבדעתו שיאכל הפת בביתו, אבל אם בדעתו למוכרו בשוק לא, כי הקונים הבאים מעיר אחרת לא יבינו שהוא חלבי, מאחר והם לא רגילים להבחין בפת שבמקום זה. ואף אם תאמר שיוודיע להם, מ"מ יש לחוש שמא ישכח מלהודיעם כמו דחיישינן שאינו עושה שינוי שמא ישכח ויאכל בבשר.

(כד) ומן הראוי לציין לדעת החכמת אדם שנקט דנראה שבמקרה כזה שהשינוי אינו ניכר לאנשי עיר אחרת אף לאפות על מנת לאכול בביתו אסור, דחיישינן שמא יבואו אורחים לביתו מעיר אחרת ויאכלו את הפת בבשר, ולדינא נחלקו הפוסקים בזה, וראה ביד יהודה פירוש הקצור (ס"ק ז').

(כה) יש להסתפק האם ההיתר לעשות פת חלבי כשמשנים את הצורה הוא דוקא אם עושים את השינוי לפני האפיה או שמא לא שנא, ואפילו אחרי האפיה יכולים לעשות שינוי, כיון שכל עוד שניכר בפת שהוא חלבי יהא לתזכורת לא לאוכלו עם בשר, וכמו שמצוי למשל אצל אחד שלא ידע מההלכה הנ"ל שיש איסור בעצם לעשות פת חלבי סתם, וכעת שמע על האיסור ורוצה לתקנו על ידי עשיית שינוי בצורה וכדומה.

(כו) והנה החוות דעת חידושים (ס"ק ה') כתב, שדוקא ששינה בשעת אפיה, אבל אח"כ אינו מועיל שינוי לפת מרובה כיון שכבר נאסר, וכן אינו מועיל לחלקו להרבה בני אדם שיגיע לכל אחד דבר מועט כיון שכבר נאסר. ולפי דבריו נוקטים שפת חלבי הוא חפצא דאיסורא, וממילא אפילו אח"כ לא יועיל מה שעשה שינוי כיון שכבר נאסר.

(כז) ובשו"ת אבן ישראל להגר"י פישר זצ"ל חלק ט' (סימן ס"ז) נשאל אודות מה שנוהגין לכתוב או להדפיס על העוגות שהן חלביות, כיצד עושין כן ובמה סומכים הרי כבר נאסרו מעיקרא וכדברי החוות דעת, ע"כ דברי השואל. והשיב דשאלתו תמוה, הרי למה לא יקשה על ההיתר לעשות פת מועט, הלא האיסור הוא אין לשין ואם כן כבר מעיקרא הוא נילש באיסור, ומה מועיל מה שעשה פת מועט.

באר התורה (82) פרשת מקץ

כח) אלא מוכח מכאן דאם היה כונתו לכתחילה לאפות חתיכות קטנות שפיר דמי ומעיקרא לא נאסר. וכן כוונת החוות דעת הוא אם עתה יתקן ויעשה חתיכות קטנות, משא"כ בכונתו בשעת לישא לעשות כן, והכא נמי אם כונתו להדביק מדבקות על העוגות שהן חלביות מהני. ועוד נראה דה"ה עוגות גדולות מהני דכיון דכהיום שהכל קונים עוגות קטנות, ומי שקונה עוגה גדולה מי שיש לו בני בית מרובין, ונעשה מתחילה לחלקה קטנות לכל בני הבית, כל שמתאכיל ליומא מותר. ואגב יש עוד לצרף את השיטות שס"ל דאלו עוגות שלא יאכלו עם בשר לא גזרו, ובעצם גם להדביק מדבקות לא צריך, ואם כבר מדבקים עתה במדבקין ודאי מהני, כיון שחז"ל לא גזרו בכלל בהני עוגות שיאכלו עם בשר, עכ"ד.

כט) בגליון מהרש"א (סימן צ"ז) כתב שמשמע מדברי השו"ע דדוקא כשכל צורתן משונה ולא מקצת, ולכן אין תקנה לכתוב חלבי על הלחם אא"כ עושים כן בכלול. ואילו בבינת אדם שער או"ה (סימן נ"א סעיף ע') כתב וז"ל מצאתי בהגהת שערי דורא (סימן ל"ה) וזה לשונו: אמר לנו הרא"ש כשאופין קושטיל – או קולצא עם מולייתא דלכתחילה יש לעשות סימן כפי מה שהם המולייתא אם הם של בשר ישימו עליו קצת עצמות ואם הוא של חלב ישימו עליו קצת גבינה דהוי כעין תורא לפי פירוש אחד דפירש כעין תורא סימן עד כאן לשונו. ועיין בדרכי משה (סימן צ"ז) בשם איסור והיתר ולפי זה על כרחך הא דכתב הרמב"ם שישנה צורת הפת לאו דוקא אלא הוא הדין כל סימן. אולם כבר הכריע הגרי"ש אלישיב זצ"ל כדברי הגליון מהרש"א וכמו שמובא בספר אשרי האיש יורה דעה חלק א' (פרק ה' אות י'). והזהירו כבר כמה אחרונים שאין לאכול מתחילה אותו חלק מהפת שנמצא עליו הסימן ולהניח השאר דאז יש לחוש שיאכל החלק הנשאר עם בשר זולת כשחלק הנשאר הוא דבר מועט בדבר מועט לא חיישינן שישכח ויאכל עם המין שכנגדו, וראה בבדי השלחן (ס"ק י"ז).

ל) א) לעשות שינוי להיכר. ב) שיהא דבר מועט. ג) אם ניכר החלב או הבשר עליו. ד) מזונות שאין הדרך לאכול עם בשר או חלב. ה) דבר מפורסם לכל העיר שעושים אותו חלבי או בשרי מותר לאחד בביתו לעשות כן. ו) מאכל שעומד לקינוח שואלים לפני כן אם הוא חלבי או פרווה. וכגון מאכל פרווה שנעשה בשינוי מהרגיל בודאי שישאלו על זה אם הוא חלבי או פרווה.

לא) ולכן נראה לדינא שהרוצה לעשות סופגניות חלביות בביתו לקראת ימי החנוכה יש כמה צדדים להקל בזה, ועיקר סברת המתירים הוא משום שכל אלו אין הדרך כלל לאכלן יחד עם מאכלים בשריים, וכל זה אפילו אם לא תהיה ניכרת עליו שהוא חלבית, ואם עושה שינוי בצורה מה טוב. אולם הרוצה למכור אותם סופגניות כגון במאפייה וכדומה לכתחילה יש לשנות את צורתו משאר הסופגניות פרווה או לתת עליו דבר היכר שרואים שהוא חלבי. עכ"ד יעו"ש שהאריך בזה.

הנני לציין בזה מה שהסיק כן לדינא מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בעמח"ס ילקוט יוסף וש"ס בספרו אגרות הראשון לציון ח"א חנוכה מכתב ז' והנני מביא בזה לשון קודשו.

הנה מעיקר הדין א"צ לעשות בהן שום שינוי לצורה אחרת, להכיר בהם שהם חלבי, רק די לציין במקום בולט שזה חלבי. אמנם בורקס חלבי מלוח עושים אותו בצורת משולש, להיכר, וכן כל דבר שהוא מלוח, כי לפעמים יכולים לאכול אותו בסעודה יחד עם בשר, כגון בורקס תפוז"א, שאפשר לאכול בסעודה יחד עם מאכלי בשר, ואם יאפו את הבורקס עם חלב או גבינה, יכולים לטעות ולאכול עם בשר, ולכן תיקנו לעשותם בצורת אחרת. וכל שכן פת לחם שנילוש בחלב, צריך לעשות בו היכר, לדעת שהוא חלבי. אבל סופגניות אין דרך לאוכלם עם מאכלי בשר ביחד, כי מי אוכל מתוק עם מלוח, ולכן בכה"ג אין צורך לשום היכר. וכן לגבי פסח די ברישום בולט ע"ג הקופסא.

אמנם הרבנות הראשית לישראל לפני יותר מעשר שנים נתנה הוראה לעשות סימן היכר גם על כל מיני עוגיות מתוקות שפעמים אופים אותם בחלבי, שיעשו אותם בצורה משולשת, ועשו כן כדי למנוע מכשול, אך צריך לדעת שמעיקר הדין א"צ לעשות כן, ובפרט אין לחייב מפעלים להוציא הוצאות מרובות לצורך כך, כי דוקא בלחם שהוא דבר שאינו מתוק, יכול לבוא לאכול עם בשרי, בזה תיקנו חכמים שאסור לאפות לחם עם חלב, אא"כ יש בו היכר, אבל בעוגות וסופגניות, שהן מתוקות, אין בזה חשש.

ואותם שחייבו את המפעלים להוציא הוצאות מרובות ולעשות את העוגות בצורה משלושת טעו בדבר במה שדימו זאת למ"ש בגמ' פסחים לו. אין לשין העיסה בחלב. אבל אם עשה את בשינוי צורה, שפיר

באר התורה (82) פרשת מקץ

דמי. והביאו ברייתא זו הרי"ף והרא"ש שם. וכ"ה בב"י יו"ד סי' צז. והרמב"ם כותב (בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות הכ"ב) וזה לשונו: ואם שינה בצורת הפת עד שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר הרי זה מותר. וכ"כ הרשב"א ועוד ראשונים. וכ"ה בש"ע (סי' צז) לגבי לישת עיסה בחלב, שאין ללוש עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ולכן מבואר שם, שיש לעשות שינוי בצורת הפת, שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר.

ואמנם כ"ז רק לגבי ללוש עיסה עם חלב, שהדרך לאכול לחם עם בשר. ובזה הצריכו לעשות שינוי צורה. אבל לא בעוגה וחלה מתוקה, שהרי אין רגילות לאוכלה עם בשר או עם גבינה. ולא מצינו בשום מקום בש"ס ובפוסקים שיגזרו לגבי חמץ.

ואדרבה כותב המהרי"ט בתשובה, הובא בפתחי תשובה (סי' צז), שדוקא לחם ללוש עם חלב אסור, שהדרך לאוכלו בסעודה עם בשר, אבל עיסה שיש בתוכה מיני מתיקה, שאין דרך לאוכלה עם בשר, מותר ללוש בגבינה. וכן ההיפך ללוש העיסה עם שומן, ולא חיישינן שמא יאכל אחריהם גבינה, שדיינו במה שאסרו חכמים ואין לנו לגזור גזרות חדשות. וע"ש עוד טעמים לזה.

ויש לציין בזה לדברי הב"י בהל' פסח (סי' תסב), שהביא בשם הכל בו, שאין לעשות מצה עשירה בפסח, מחשש שמא יצאו בזה י"ח בליל הסדר. וכתב הב"י, שאין טעם במנהג זה לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד, ולא החכמים האחרונים. וכך מבואר בראבי"ה שלא גוזרים מדעתנו. וכן מבואר בהר"ן סי' פ'. וכ"כ תלמידו הריב"ש. וכ"כ הרב המגיד, וכ"כ הרדב"ז.

ובב"י הל' ציצית סי' יג גבי לצאת בטלית לכרמלית, אם יש לחוש שמא יפשוט הטלית ויטלטלה בכרמלית. ואמנם בזמננו לא היה חשש שמא יפשוט מעליו את הטלית, כי לא ילך בלא בגד מעליו. אבל בזמנינו שהטלית אינה משמשת כבגד עיקר לאדם, יתכן ואיה"נ יש לחוש שמא יפשוט הטלית בכרמלית, ויטלטל ה' ד' אמות בכרמלית. ועכ"ז כותב הב"י, שבכל דבר שלא גזרו, אין לנו לגזור, ואפי' אם בודאי היו חכמים בזמננו גוזרים כהאי גוונא, כיון שלא גזרו לא גזרו. ועפ"ז דנו האחרונים גבי כלי פלסטיק הניקחים מעכו"ם אם צריכים טבילה, שידוע דכלי זכוכית הניקחים מעכו"ם צריכים טבילה, שחוזרים להיות עפר, וגזרו אטו כלי מתכות. כמבואר בסוף עבודה זרה. ואם היה בזמננו פלסטיק מסתבר שגם היו גוזרים עליהם לחייבם טבילה, שגם זה אפשר להתייחס. והיו גוזרים אטו כלי מתכות. אבל הואיל ולא גזרו חכמים בפלסטיק, שלא היה בזמננו, אנן נמי לא גזרינן, שאין אנו גוזרים גזרות מדעתנו.

ובכנה"ג כתב (סי' תס"א, ומביאו חמ"י), במעשה באשת חבר שטיגנה דגים במצה אפויה טחונה, וגזרו כדי שלא יבא לטגן בקמח ממש. והפר"ח השיב עליו בראיות חזקות. גם האור החיים הק' השיב עליו. ומצינו דיון בכיו"ב לענין הגעלת כלי בשר להופכו לכלי חלב, או ההיפך, שדעת המג"א דאף שמן הדין מותר להגעיל, העולם נוהגים להחמיר, מחשש שמא יטעה וישתמש בו לבשר. [והיינו שהעולם נהג כן מעצמו ומסתבר שהיה זה בהסכמת רוב החכמים, למנוע תקלות] וכך כותב גם החת"ס. אלא שכ' שהיה נוהג כאשר בלא"ה מגעיל לפסח מגעיל מבשר לחלב וכן ההיפך. אולם מדברי הט"ז והפר"ח מבואר שלא חששו בזה. מטעם שאין לנו לגזור גזירות מדעתנו בדבר שלא נזכר בתלמוד.

ומרן החיד"א (בשיו"ב סימן צז סק"ג) כתב לסייע את דברי הפר"ח מהרא"ש (בפ"ב דשבת), דאין לגזור מדעתנו בדבר שלא נזכר בתלמוד. וכ"ה מנהג הספרדים להקל להגעיל, ולא חששו למג"א, וכך כתבו השד"ח, והכה"ח.

והיוצא מזה שמותר לטגן סופגניות עם חלב, באופן שרושמים על הקופסא שזה חלבי, או שמודיעים לקונים שזו סופגניה חלבית, וא"צ להכריח את המסעדות לעשות הסופגניה בצורה משלושת וכדו'.

ומעשים בכל יום גם בבתי מלון כשרים למהדרין, שאופים עוגות מקמח מצה או קמח תפוח אדמה, ללא שום שינוי בצורה העוגה, ואין חוששין שמא יטעו ויאכלו חמץ בגלל שעוגה זו דומה לעוגת חמץ. ובאמת שאין לחומרא זו כל יסוד בהלכה, ובעבר לא החמירו בזה. וכן בזמנו של מרן אאמו"ר שכיח כרב ראשי, וכן בזמן כהונתם של כל הרבנים הראשיים, לא עלה על דעת אף אחד מהם לגזור גזירה כזו מדעתם. והסתפקו בכיתוב שעל הקופסאות או בשקיות הניילון, שעוגה זו מקמח מצה, או קמח תפוח אדמה, וכן סופגניה זו עשויה עם חלב. ודי בזה.

באר התורה (82) פרשת מקץ

ואציין כאן לדברי הפוסקים שכתבו שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו:

1. רב שר שלום גאון בשו"ת חמדה גנוזה (סי' עז), שנשאל אם אין לחוש בעשיית עוגה הנלווה עם אליה או בשר שמן, או שמא יש לגזור שאולי ישארו ממנה פתיתים ויאכלם עם גבינה. והשיב, שאין לחוש לכך, לפי שכל דבר שלא גזרו בו רבותינו הראשונים אין אנו גוזרים, שאפי' בדבר שיש לחוש בו יותר להחמיר אין אנו חוששים ולא גוזרים אלא מה שגזרו אנשי כנסת הגדולה ובתי דינים גדולים, וכמו שאמרו חז"ל גזירה לגזירה לא גזרינן, דא"כ נתמלא גזירות. (וכ"ה בשו"ת רב שר שלום גאון הנד"מ סי' פא).
2. וכ"כ הראב"ה (נולד לפני 867 שנה, תשובות וביאורי סוגיות סי' תתקצא ד"ה מדבריו) שאין לנו לבדות מדעתינו לגזור משום גזירת מרחצאות, דלא מצינו גזירה זאת אלא אהא דאמר רבא וכו'.
3. כן כתב הרא"ה, הובא בספר שלחן המערכת ערך ג'.
4. כן כתב הרא"ש (נולד לפני 757 שנה, פ"ב דשבת סי' טו), לתמוה על הגאונים, שהיאך יכלו לחדש גזירה אחר שסתם רב אשי הש"ס. וכ"כ עוד הרא"ש (נדה פ"י סי' יג), לא ידעתי היכן רמוזה גזירה זו בהש"ס.
5. גם הרב המגיד (נולד לפני 707 שנה, פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ) כתב, שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו אחר דורות הגאונים. ע"ש. והנה מלשונו משמע שהגאונים יכולים לגזור מדעתם, ורק אותם שבאו אחריהם אינם יכולים לגזור מדעתם. והטעם לדעתו מפני שהגאונים היו סמוכים לדורות של התלמוד, ומצודתם היתה פרושה בכל גלילות ישראל, משא"כ בדורות האחרונים אחרי גאוני סורא ופומבדיתא. ואמנם מדברי הרא"ש והראשונים הנ"ל מבואר שאחר חתימת התלמוד אין לגזור מדעתינו, ומשמע שגם הגאונים אינם יכולים לגזור. וכן דייק בשו"ת קול מבשר ח"א (סי' יג) ושכן משמע מדברי הרמב"ם בהקדמה לחיבורו הגדול. ע"ש. וכ"כ בשו"ת דבר יהושע אהרנברג.
6. וכ"כ הר"ן [מובא בשו"ת הריב"ש סי' שצ בד"ה ונשוב], שאין לנו לגזור בנ"ד גזירה שמא יכתוב, שאין לנו אלא מה שגזרו חכמים, ולא לחדש גזירות מעצמינו. ע"כ. וכ"כ עוד בשו"ת הר"ן (סי' פ ד"ה ונשוב) דכל שאין איסורו אלא משום דיבור של חול, בענין זה שהוא הווה תמיד ויש בו תקון המדינה, ומפני צרכי רבים יש להקל, ואין לומר שגם בזה יש לנו לגזור שמא יכתוב, לפי שאין לנו אלא מה שמנו חכמים ז"ל ולא לחדש גזירות מעצמינו. ע"כ.
7. וכ"כ בשו"ת מהר"י מברונא (נולד לפני 607 שנה, סי' קח), גבי אשה שטבלה וטבעת באצבעה, דהפלוגתא בין הגאונים היא לכתחלה, דגזור רפוי אטו אינו רפוי, אבל בדיעבד ליכא מאן דפליג, דמיום שנחתם התלמוד לא נתחדש גזירה שלא מצינו בתלמוד, כמ"ש האשירי (בפ' במה מדליקין). ע"כ.
8. וכ"כ הריב"ש בתשובה (נולד לפני כ-600 שנה, בסוף סי' קכה ורמא ורעא) דטוב להמשיך מים למקוה כל שיש בו רוב מים כשרים, דהיינו מעט יותר מעשרים סאה וכו', ואין לגזור שמא יעשה שלא בהמשכה, או שלא ברבייה, [כשאין במקוה רוב השיעור], שאין לנו לגזור מעצמינו יותר ממה שגזרו חכמים, ואפי' כשאנשים בני תורה וכו'. ע"כ. והובא בב"י (יו"ד סי' רא אות מד ד"ה מקוה). וכ"כ עוד בשו"ת הריב"ש (סי' שצ). והובא בספר יד מלאכי ח"ג (כלל קנג).
9. וכ"כ בשו"ת מהר"ם פרובינצאל בתשו' כ"י, הובא בברכ"י (א"ח סי' שלט סק"ז).
10. וכ"כ הרדב"ז בתשובה ח"א (נולד לפני 528 שנה, סי' קמט) שאין לנו לחדש גזירות מדעתינו מה שלא גזרו הראשונים. וכ"כ עוד בסי' קסג בזה"ל: הילכך איני רואה לחדש חומרות על ישראל מה שלא החמירו הראשונים, והלואי שישמרו ישראל מה שהוטל עליהם, ותפסת מרובה לא תפסת, ולא ישאר בידם לא זה ולא זה. וכ"כ עוד ביקר תפארת (פ"א מהלכות תרומות הלכה כב).
11. וכן מבואר בדברי מרן הב"י (נולד לפני 519 שנה, או"ח סי' תס"ב בד"ה ומ"ש רבינו לחלק), שהביא מ"ש הכל בו, שנהגו שלא לעשות מצה עשירה כלל בשני הימים הראשונים, דלא לית לאחלופי בה ולמיכל מינה מצת חובה. וכתב ע"ז הב"י, שאין טעם במנהג זה, לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד, ולא החכמים האחרונים. עכ"ל. ועי' ב"י (ס"ס י"ג) שכתב וז"ל: היה לבוש טלית והיה בכרמלית, ונודע לו שציציתיו פסולין, א"צ להסירן, דגדול כבוד הבריות שדוחה איסור כרמלית דרבנן, ומסיק הב"י אע"ג דהשתא ליכא גנאי שהולך בלי טלית, כיון שאין לובשין כעת הטלית דרך מלבוש, מ"מ כיון שבימיהם היה גנאי ולא אסרו רז"ל, אע"ג שבימינו ליכא גנאי לא נגזור ונחדש גזירה חדשה ונשאר היתרו. עכ"ל. ועי'

באר התורה (82) פרשת מקץ

במג"א (סי' ש"א ס"ק נ"ח). ע"ש. ובמחה"ש שם כתב, דכיון שבימיהם שהיה גנאי ולא אסרו חכמים, אע"ג שבימינו ליכא גנאי, מ"מ לא נגזור ונחדש גזירה חדשה, ולכן נשאר הדבר בהיתרו. ע"כ. והיינו, שדוקא הם חכמי הש"ס היו בכוחם לגזור גזירות, כמו דיש לגזור שמא יחתה, וכן יש לגזור שמא יגיס, אבל לנו לעצמנו אין כח לגזור.

וכ"כ עוד מרן בב"י (יו"ד סי' קצח) דמהי תיתי לן לגזור בהם אטו שמא לא תרפם, דבר שאינו בגמרא ולא בפוסקים לגזור בכך. ע"כ.

12. וכ"כ בשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש (סי' קד) גבי טלטול שעון בשבת, שאין לחוש שמא יכתוב, דכל שלא מצינו שגזרו על אותו דרך, אין לנו לחדש גזירות מלבנו. ע"כ.

13. וכיו"ב מבואר בתשובת מהרי"ט בח"ד (נולד לפני 440 שנה), שכתב, דהא דאסור [ללוש עיסה בחלב] אם ליכא שינוי, דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד, אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה, מותר ללוש אותם עם שומן, ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה, דדיינו במה שאסרו "ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה". ע"ש. והובא בפתחי תשובה (יו"ד סי' צ"ז ס"ק ג), וראה במה שכתבנו באיסור והיתר (מהדורת תשמ"ז). וראה עוד בשו"ת מהרי"ט ח"ב (יו"ד סי' יח ד"ה ועל) שכתב, דיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה.

14. וכיו"ב כתב בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סי' צב) שאין לנו להוסיף איסור מעצמינו מפני מראית העין, כגון קאמבלוט מנוצה של עזים ודומה לצמר, ודינא דרחל יוכיח. ע"ש.

15. וכ"כ בעקרי הד"ט (סי' יד אות כא).

16. גם המהרש"ק (נולד לפני כ-400 שנה בשנת שע"ד) בשו"ת אמונת שמואל (סי' ד) כתב, שאין לנו להרבות בגזירות, וראה מדברי הרא"ש (בפרק אע"פ) וז"ל: גמלתו בחיי בעלה נראה דמותרת להנשא, דליכא למיגזר מידי, ולא גזרינן אטו לא גמלתו בחייו. עכ"ל. ובכל הני גווני דלעיל שייך למיגזר בהו הא אטו הא, אלא ודאי דלית לן להוסיף גזירות מדעתינו, ובמקום שאמרו אמרו, והבו דלא להוסיף עליה. ע"ש.

17. וכן החזיק בכלל זה הפרי חדש (יו"ד סי' פז סק"ז, נולד לפני 348 שנה), לענין אפיית מצה מקמח מצה, [הובא בברכ"י או"ח סי' תסג ס"ק ב] דלא חיישינן למראה"ע, ודלא כהרב כנה"ג, דאפי' באיסור תורה אין לנו לגזור גזירות מדעתינו. ודי לנו במה שהחמיר להדיא בש"ע. וכן ראה במ"ש בסי' תנ"א (סק"א), והובא בברכ"י (או"ח סי' רלב ס"ק ד) והביא מאי דערער הרב ב"ח על מה שנוהגים להשים כלי חמץ על מקום גבוה לנוי, וכן כלי פסח בשאר ימות השנה, מהא דאמור רבנן פ"ק דפסחים (ו). חמצו של נכרי עושה לו מחיצה גבוהה עשרה, ומהא דאיתנין דגבוה כמה קומות. וכתב עלה הרב פר"ח, שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו, ואין לדמות הגזירות זו לזו. ע"כ. והביא שם (ביו"ד סי' פז הנ"ל) את דברי התוס' חולין (קד). שיש מקומות דגזרי' גזירה לגזירה, ואין לדמות גזירות חכמים זו לזו, אלא במקומות שהש"ס מדמה. ע"כ. [וכיו"ב כתבו התוס' נדה (לג): לענין ס"ס. וע"ע במרדכי (פ' החולין)]. וכ"כ עוד הפר"ח (או"ח סי' תסא ד"ה עוד), דלא חיישי' לגזור איסור משום מראית העין מדעתינו. וראה במראה"ע (בליקוטים סי' י') שהקשה על הרא"ש ממ"ש בתשו' (כלל ב' סי' ח') שבהבטל הטעם בטלה תקנה.

18. גם בחק יעקב (סי' תס ס"ק טז) הסכים עם דברי הפר"ח הנז' שאין לגזור מדעתינו.

19. גם הג"ר צדקה חוצין (נולד לפני 308 שנה) בשו"ת צדקה ומשפט (חאו"ח סי' ד' ד"ה ואע"ג) כתב, ועוד, דאין לנו לגזור גזירות מדעתינו בדבר שלא נזכר בש"ס, וכמ"ש הפר"ח בכמה מקומות ביו"ד (סי' צ"ז ובסי' פ"ז ס"ק ד').

20. גם הגאון רבי דוד פארו (נולד לפני 290 שנה) בשו"ת מכתם לדוד (חאו"ח סי' א' ד"ה נחזור) כתב, דאין לנו לחדש גזירות מדעתינו אחר חתימת התלמוד וזה פשוט ומבואר. ע"כ. גם בחיו"ד (סי' מא ד"ה הגם) כתב, דזה ברור בכמה אתרי דאין לנו לגזר גזירות מדעתינו, אלא מה שגזרו רז"ל בתלמוד. ע"ש.

21. גם בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב (סי' כה) כתב, לכן זאת עצתי לכל שומע לי, להתרחק מן חומרות נוספות וגזירות חדשות שאין רוב צבור יכולים לעמוד בהן. ודיינו בגזירות חז"ל וסייגות שלהם אם לא במקום ובשעה הצריכה לעשות משמרת למשמרת. במקום שבקעה פרוצה לפנינו וצריכים לגודרה. משא"כ בלי

באר התורה (82) פרשת מקץ

סיבה מוכרחת שיוצאים מהן חורבות גדולות תקלות, הפסדם מרובה משכרם. וגורם להצית אש המריבה מתלקחת. ע"כ.

22. והנר"ב (תנינא אהע"ז סי' עט) נשאל בבן תורה שמציעים לו שידוך, וישמו כשם חמיו, והשיב, דע ויהיו דברים הללו חקוקים על לוח לבך, לזכרון הכלל הגדול, שאין רשות לכל חכם שלאחר חתימת התלמוד לומר דבר נגד התלמוד, והאומר דבר לסתור קוצו של יו"ד מדברי התלמוד, לא יחשב בכלל חכמי ישראל, אמנם כשאנו מוצאים אחד מחכמי ישראל המוחזק בתורה וביראה, שכתב בספר דבר הסותר לדברי התלמוד, חייבים אנו למשכנוי נפשין לתרץ דבריו שלא דיבר אלא רק לשעה או למשפחה פרטית. וכיו"ב אנו מוצאים לרבי יהודה החסיד וכו'. [וראה מ"ש בזה בשו"ת יבי"א ח"ב דף רכז:].

23. ומרן החיד"א (נולד לפני 283 שנה) בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' עד ד"ה בדין) הביא דברי הרא"ש הנ"ל, דאין לנו לגזור מדעתנו, ותמה על הגאונים איך חידשו גזירה אחר התלמוד. ודברי הרא"ש סייעתא לדעת הרב פר"ח שחלק על הב"ח ועל הכנה"ג, וכתב דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו. ע"כ. ובח"ב (סי' יז ד"ה וכד) העיר על הרב שבות יעקב מדברי הרא"ש והפר"ח הנ"ל. וכ"כ עוד בשו"ת יוסף אומץ (סי' טז ד"ה ח') על מי שאסר טלטול מורה שעות, שהוא רוצה לגזור גזירות מדעתו. וכבר כתב הר"ח בסוף שבת, שעתה אין לנו לגזור גזרות מדעתנו. ע"כ. וכ"כ עוד בברכ"י (או"ח סי' רלב ס"ק ד), והביא מהפר"ח שאין לנו לגזור גזרות מדעתנו, וכ"כ עוד באו"ח סי' תרעג (ס"ק ב) שאין להדליק קצת נרות משעוה וקצת נרות משמן, כי יאמרו שני אנשים הדליקום. שער אפרים (סי' ל"ט). וזה הדין מפוקפק אצלי, דנראה דכאן לא שייך לומר לצרכו הדליקם וכו', ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו. ע"כ. וכ"כ מהר"י עייאש בשבט יהודה (בשו"ת בסוף יו"ד סי' ד') ומובא בדברי מנחם (בטור אות ז') שאין כל חשש אם מדליק חלקם שמן וחלקם שעוה. ע"ש. וכ"כ עוד בשו"ב (יו"ד סי' צז ס"ק ג), ובס' יעיר און (מערכת ג' אות ז). ושם הביא סייעתא לדברי הפר"ח (סי' תסא) ממ"ש הרא"ש בפ"ק דמור"ק. ובמראית העין (בליקוטים סי' י') הקשה על הרא"ש ממ"ש בתשובה (כלל ב' סי' ח') שבהתבטל הטעם בטלה תקנה. וכן הסכים מרן החיד"א בברכ"י או"ח (סוף סי' תסג), ועוד לו בברכ"י (סי' תקיא ס"ק ב).

24. והמהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' יד) הביא מ"ש הרמב"ם, דמותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב, או לקטף בהם. ע"כ. והשיג הראב"ד, דאולי לא נאמר אלא בזריזין שהיו אופין אותה מיד. ע"ש. והשיבו המ"מ, ואני אומר אין לנו לגזור גזירות מדעתנו אחר דורות הגאונים ז"ל. עכ"ל. וכתב בפעולת צדיק, ומכאן תברא למ"ש כנה"ג (סי' תס"א) ומביאו חמ"י, במעשה באשת חבר שטיגנה דגים במצה אפויה טחונה, וגזרו כדי שלא יבא לטגן בקמח ממש. ע"ש. ושוב זכיתי וראיתי להפר"ח שהשיב עליו בראיות חזקות.

25. וכ"כ הפר"ת (יו"ד סי' כ"ג ס"ק ח') דאין לנו לחוש לגזרות של כל חכם, זולת גזרות שגזרו האמוראים. גם הגאון רבי שאול ישועה אביטבול (נולד לפני כ-270 שנה) כתב בשו"ת אבני שיש (ח"א סי' ז ד"ה ואנן) גבי מת הילד או שגמלתו בחיי הבעל, או שפסק חלבה, או ששכרה מינקת בחיי בעלה, כתב הרא"ש שאינה צריכה להמתין. ובכלל הני גווני דלעיל לכאורה שייך למיגזר בהו הא אטו הא, אלא דלית לן להוסיף בגזירות מדעתנו. ע"כ.

27. גם מהר"י עייאש (מרבני אלג'יר, לפני כ-250 שנה) כתב בשו"ת בית יהודה (חאו"ח סי' יא) שאין לגזור גזירות מדעתנו במה שלא נתפרש בתלמוד. ע"ש. וכ"כ עוד בחלק או"ח (סי' כא ד"ה ולכאורה) דבודאי דאין לחוש לאותה חומרא למעשה, דאין לנו לגזור גזירות מדעתנו במה שלא נזכ' בתלמוד. ע"כ.

28. גם בפתה"ד (סי' רמו ס"ק טו) שהאריך למעניתו בקושיא זו, והעיר ג"כ שאין לנו לדרוש מדעתנו. 29. ועיין בשערי תשובה (נולד לפני 227 שנה, סי' תס ס"ק י) שכתב, שנוהגים העולם לעשות סופגנין ממצה אפויה [קמח מצה], וע' בכנה"ג שכתב, שגזרו בטיגון משום שאשה אחת טעתה, לפי שראתה לאשת חבר שלקחה קמח ממצה אפויה, והיא סברה שהוא קמח סתם, ועשתה כן. אבל סופגנין שדרכם לעשות טפי בפסח, לא טעו. ע"ש. ובפר"ח חלק וכתב, שאין אנו רשאים לגזור גזירות מדעתנו. וכן במדינתנו אין חוששין לזה, שכל אשה יודעת שהקמח שמשתמשין בו בפסח היא ממצה אפויה, רק שיש אנשי מעשה

באר התורה (82) פרשת מקץ

שמחמירין על עצמם, ואין אוכלים שום מצה שרויה או מבושלת במים, שחוששין שמא נשאר בה מעט קמח שלא נילוש, ויתחמץ עכשיו ע"י השרי' או הבישול.

30. גם הנצי"ב מוולוז'ין (נולד לפני 190 שנה) בשו"ת משיב דבר ח"ב (סי' לח) כתב, דכ"ז שלא נפסק הקילוח, הרי הוא כמעין, ומה שרצו לחוש לקלוקלים, דאנו אין לנו להוסיף גזרות מדעתנו, ע"ש.

31. גם הגאון רבי יצחק אלחנן (נולד לפני כ-190 שנה) כתב בשו"ת עין יצחק ח"א (או"ח סי' ה') דהיכא דהתנה בפירוש דלא יחול עליהם דין קדושה כלל, אז אין להחמיר בכה"ג, שאין לנו לגבב חומרות, דכל זמן דלא מצינו בפירוש דגזרו חז"ל, אין לנו להוסיף גזירות וחומרות מדעתנו. ע"כ. וכ"כ עוד בח"ב (אה"ע סי' יט) דאין לנו לגזור מדעתנו ולומר דתצא בכה"ג.

32. וכ"כ הגאון רבי רפאל ברדוגו (נולד לפני 186 שנה) בשו"ת משפטים ישרים ח"א (סי' תכד ד"ה אלא) דאחר שבגמרא לא נזכר זה, ולא שום אחד מהפוסקים המפורסמים, נ"ל ברור שכולם חולקים על פסק ההג"ה, ואין לנו לגזור מה שלא גזרו בגמרא, ולא נזכר, דאין מדמין גזירות חכמים, דבמאי דגזור גזור, ובמאי דלא גזור לא גזור, ואין לנו לחדש גזירות מדעתנו מה שלא נזכר בש"ס. ע"כ.

33. גם בערוה"ש (או"ח סי' תסז סעיף יג) כתב, שהדבר תמוה להחמיר חומרא על חומרא, ולעשות גזרות מדעתנו. וכ"כ עוד באו"ח (סי' תקט ס"י) גבי הכשרת כלים מבשר לחלב ואיפכא, דאם נחוש שמא יהיה כלי אחד ויטעה להשתמש בו לבשר וחלב, דבר תמוה הוא, וכי ביכולתנו לגזור גזירות מדעתנו. ע"ש. וכ"כ עוד בסי' תרכט סעיף יז, גבי לתת סולם על הגג כדי לסכך על גביו, דאסרו שאינו בית קיבול שמא יהיה סולם עם בית קיבול, ודברים תמוהים הם, וכי אפשר לגזור גזירות מדעתנו. ע"ש. וכ"כ עוד בסעיף כב, דיש מי שאומר דיש לגזור הני אטו הני [מג"א סקי"ב], ולא ידעתי למה לנו לגזור גזירות מדעתנו. וכן נראה להדיא מתשו' הרא"ש (כלל כ"ד). ע"ש. וכ"כ ביו"ד (סי' יא סעיף ב') דיש מי שאומר דאם נכבה הנר באמצע שחיטה, יש לחוש שנבעת ועשה שהייה [פ"ת בשם שבות יעקב], ולא ידעתי מנ"ל לחוש לזה, ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו. ע"כ. וכ"כ עוד ביו"ד (סי' רפא סעיף ה) דאם אינו מעובד לשמה אסור לקרות בו אפי' ביחידות, כבחומש בעלמא, שמא יקרא בו בציבור [ט"ז סק"א]. ודברים תמוהים הם, ואיך אנו יכולים לעשות גזירות מדעתנו. ע"כ.

34. גם רבינו הגרי"ח זיע"א (נולד לפני כ-170 שנה) כתב בשו"ת רב פעלים ח"א (או"ח סי' כה) גבי נסיעה באופניים בשבת, דאין לנו לגזור בנ"ד שמא יבואו ללמוד היתר לרכוב בקרון, שמושכין אותו בהמות או בני אדם, חדא וכו', ועוד אין לגזור גזירות חדשות מדעתנו, ודי שיעמדו אנשי הדורות האלה להזהר בגזירות המפורשים להדיא בדברי חכמים. ע"ש. וכ"כ עוד בח"ב (או"ח סי' מב ד"ה העולה) דאסור להפך יד המכתשת ולדוך בה, גזירה שמא ידוך בצד הרחב, וכמו דגזרו בקרדום צד זה אטו צד השני, וכמו דגזרו בפתילה לדעת מהרא"י ורש"ל וכז"ל. ולכאורה יש פתח טענה לומר דאין לנו לגזור מדעתנו בדבר אחר שלא מצינו לרז"ל, או לגדולי הראשונים דגזרו בו, דאין לנו לדמות לגזירות חכמים, ואין למדין דבר מדבר בכה"ג, וכמ"ש הרב המגיד (בפ"ה מה' חמץ ומצה הלכה כ') על חששת הראב"ד, דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו אחר הגאונים ז"ל, וכ"כ הפר"ח (בהלכות פסח סי' תנ"א) על דברי הב"ח, במ"ש ללמוד איסור להניח כלי חמץ במקום גבוה, מדין אור הנר בליל שבת, דאין לגזור גזירות מדעתנו, ואין ללמוד גזירות זו מזו. ע"ש. ועי' מג"א סי' ש"ה ס"ק י"א, ותוספת שבת ס"ק ל"ג ע"ש, ואם כן י"ל בנ"ד כיון דלא מצינו הדבר מפורש בספרי גדולי הראשונים לגזור ביד המכתשת צד הקצר אטו צד הרחב, אין לנו להתלמד מדבר אחר לאסור בזה. ע"כ. [וראה מ"ש עוד בח"ב יו"ד סי' ו' ד"ה ואע"ג, ויש לחלק. ודו"ק]. וכ"כ עוד בהקדמתו לרב פעלים ח"א (בסוף הפתיחה בד"ה וגדולה מזו) והסתמך על דברי הפר"ח הנ"ל. ומכאן העירו על מ"ש הרב בא"ח (פרשת בשלח אות יד), דאע"ג שאין לנו לגזור גזרות מדעתנו, מ"מ משום מראה"ע שפיר אית לן למיחש. והעיר בהליכ"ע ח"ד (עמוד פט:) מדברי הפר"ח הנ"ל, שאפי' באיסור תורה אין לגזור גזירות מדעתנו משום מראה"ע, ודי לנו במה שהחמיר להדיא בש"ע. ושהגרי"ח עצמו הסתמך בהקדמת רב פעלים ח"א (בסוף הפתיחה בד"ה וגדולה מזו) ע"ד הפר"ח. גם בהליכ"ע ח"ו (עמוד רכח אות ה') פליג על הבא"ח שאסר משום מראה"ע.

באר התורה (82) פרשת מקץ

35. גם בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' סו) כתב, די"ל עפ"מ"ש המג"א סי' ש"א סקנ"ח, דכיון שלא גזרו בימיהם, אף שהטעם בטל בזה"ז, אין לנו לגזור בעצמינו. ע"כ. וכ"כ עוד בס"ס קמב, וגם בלאו הכי מניין לנו להמציא חומרות שלא נזכרו בראשונים. כן כתב עוד בח"ו (סי' קנד ד"ה אבל) דבתשו' מהרי"ק העיר לחדש סברא כזו, ודחה דאין לנו לגזור בעצמינו גזל"ג, אלא במקום שגזרו חכמים.
36. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (נולד לפני 168 שנה, חלק אה"ע סי' ריט) דמעצמינו אין לנו לגזור גזירות, דאפשר באיסור א"א החמור, איסור מיתה וממזרות, גזרו, ולא באיסור לאו דיבמה. ע"כ.
37. וכ"כ הרה"ג ר' ישועה עובדיה (נולד לפני 135 שנה) בשו"ת ישמח לבב (חלק יו"ד סי' מז) דאם רבנן גזרו בדם ביצים אטו דם עוף אין לנו לבדות מלבנו לגזור דם עור אטו דם בשר. ע"כ.
38. וכ"כ הגאון רבי דוד קלונימוס (נולד לפני 132 שנה) בשו"ת אפרקסטא דעניא ח"א (סי' סט ד"ה אמנם) דמים שלא לנו במצה אינו אלא הרחקה להרחקה. ומניין לנו לגזור כ"כ, והרי כתבו הגאונים ז"ל דאין לנו לגזור גזירות מעצמינו. ע"כ. וכ"כ עוד בסי' קיז דבשו"ת אריה דבי עילאי (באבני זכרון ס"י) התיר לאפות פת כרצונו בפסח מתפוח אדמה, מכח דברי הפר"ח. ע"כ.
39. ובחגורת שמואל על הלבוש (יו"ד סי' נה הערה כב) ה"ד הפר"ח שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו.
40. גם בשד"ח (מע' ג כלל יא) כתב כן בשם הרבה אחרונים. אלא שהביא מ"ש בזה הרב בית שלמה [ראה להלן], ובשד"ח (פאת השדה מע' ג סי' ד) כ' לדחות ד' הבית שלמה הנ"ל. וכ"ה בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ד דף כה.).
41. וכ"כ גם בשו"ת קרן לדוד (סי' צו) לענין הובלת עגלת ילדים ברשות הרבים במקום שיש עירוב, שאין לאסור מחשש שמא יתקלקל ויבוא לתקן, דאין לנו לדמות גזירות חז"ל, ודוקא היכא דגזרו להדיא, ולא לדמות דברים זה לזה לבדות גזירות מלבנו. ע"כ.
42. גם בשו"ת חסד לאברהם קמא (חיו"ד סי' קיב) כתב, שאין בידינו לגזור משום מראית העין מדעתינו בדבר שמותר מן הדין.
43. גם הרה"ג רבי משולם ראטה בשו"ת קול מבשר ח"א (סי' יג ד"ה ראשית) הביא מ"ש ה"ה הנ"ל, שאין לנו לגזור גזירות מדעתנו אחר דורות הגאונים ז"ל. ונראה מזה שה"ה מחשיב ומשווה את כוחם של הגאונים בגזירותיהם, לגזירות חכמי התלמוד. כיון שהיו סמוכים להם וממלאי מקומם בישיבות בבל, ומצודתם היתה פרושה על כל ישראל, משא"כ בדורות האחרונים אחרי גאוני סורא ופומבדיתא. אבל הרא"ש והריב"ש, מבואר מדבריהם להיפך מדעת ה"ה. ובאמת מבואר כדעת הרא"ש והריב"ש בדברי הרמב"ם בהקדמה לחיבורו הגדול, שכתב: נמצא רבינא ורב אשי וחבריהם סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבע"פ, ושגזרו גזירות והתקינו תקנות, והנהיגו מנהגות, ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל בכל מקומות מושבותם. ואחר ב"ד של רב אשי שחיבר הגמ' נתפזרו ישראל בכל הארצות פזור יתר, ונתמעטה התורה, ולא נכנסו ישראל ללמוד בישיבותיהם אלפים ורבבות, כמו שהיו מקודם וכו'. וכל ב"ד שעמד אחר הגמ' בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו לא פשטו מעשיו בכל ישראל, מפני ריחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים, והיות ב"ד של אותה המדינה יחידים ובי"ד הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמ', לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת, ואין אומרים לב"ד זה לגזור גזירה שגזר ב"ד אחר במדינתו, ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חיבור הגמ', אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי, חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא, ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. ע"כ. ולמה הריב"ש לא הביא סעד לדעתו מלשונו הזהב של הרמב"ם, שמבואר ככל דברי הריב"ש ממש. ובאמת אנו רואים, כי גזירות ותקנות של רבינו גרשום מאור הגולה, שחי בימי רב האי גאון, לא נתפשטו בכל המדינות, וכן גזירת קטניות בפסח, ועוד רבות כאלה. וכיצד נוכל בזמננו, בדור יתום כזה, ליטול עטרה לעצמנו בגזירה חדשה על כל ישראל? ע"כ.
44. גם הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (או"ח ב' סימן כד ד"ה והנה) כתב, דמלבד שכבר אמרו הראשונים שאין לנו לגזור גזירות מעצמנו, הנה עדיפא מינה מצינו גם בכה"ג שאין כאן גזירה חדשה, והענין הוא שכבר גזרו עליו, אלא שנשתייר חלק ממנו שבשביל איזה טעם לא הכניסוהו בכלל הגזירה, ושוב בטל

באר התורה (82) פרשת מקץ

הטעם, עד שגם פרט זה שייך לכלל הגזירה, מ"מ אמרינן דאין לנו להוסיף על הגזירה, וכמ"ש המג"א (סי' שא ס"ק נח) בהא דמסתפג באלונטית, שכתב, דאע"ג דבזה"ז אפשר בלי רחיצה הול"ל דאסור להסתפג, מ"מ כיון דלא גזרו בימיהם אין לנו לחדש גזירה, והביא ראיה מהב"י (סי' יג), ואף שבחידושי רע"א תמה על הב"י, מ"מ אין דברי הב"י נדחים וכדמשמע מהמג"א שמביא ממנו להלכה למעשה.

45. וכיו"ב כתב החזו"א בקובץ אגרות (מכתב צו) בזה"ל: ומי לא שמע מרביתו כי אנו דור יתום, ואין אנו ראויים כלל לתקן תקנות, שצריך לזה גדלות בתורה במדה מופלאה, ואנחנו ירדנו פלאים, והדיוטים אנחנו, ואין נעזי פנינו וכו'. ע"כ. ואם גאון עולם כהחזו"א כתב כדברים אלה, אנן מה נענה אבתריה. ומ"ש החזו"א (חאו"ח סי' סב אות כו ד"ה מדברי): ומשמע דבדבר שקל לבוא לידי מכשול יש לאסור, וא"צ מושב ב"ד לאוסרו, אלא על כל דין החובה לאסור. ע"כ. הנה אין ללמוד מדבריו שיש לגזור גזירות מדעתינו, דהתם קאי על חכמי התלמוד, והם בודאי מוסמכים לגזור גם בלא מושב ב"ד.

46. וכן בשו"ת עזרת כהן (עניני אה"ע סי' קג) כתב לענין אם מותר לשדך שומרת יבם קודם חליצה, וה"ה קודם ג"ח הבחנה. ולענין הבחנה מבואר בסי' י"ג באחרונים, דצריך להשביעו שלא יכנס לביתה עד כלות חדשי ההבחנה. ונראה דה"ה לענין חליצה. ואין לחדש גזירות מדעתינו, רק נכון להגיד להמשדך שאם ירצה היבם ליבם, אין בשידוכו ממש, ואין כאן לא חרם ולא קנס. ע"כ.

47. והגאון רבי כלפון משה הכהן (נולד לפני 133 שנה) כתב בשו"ת שואל ונשאל ח"א (או"ח סי' סד) גבי אתרוגים פסולים ביו"ט א' וביו"ט ב' של גלויות, אם מותר לנענע בהם ביום א', וביו"ט שני של גלויות [אחר שיצא ידי חובה באתרוג אחר בברכה], דאין לחוש דע"י מה שאנו מתירים להם לנענוע, יבואו לקיים בזה מצות עשה, ולברך, דאין לגזור גזירות מדעתינו כל שלא אמרו. ע"כ. וכ"כ עוד בח"א (יו"ד סי' קלו) גבי מקוה שהמפתח נמצא אצל גוי, אם יש לחוש שיחליף המים, דנראה דאין לנו לחדש גזירות מדעתינו.

48. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' סג ד"ה עוד). ע"ש. וכ"כ עוד בסי' צט (ד"ה ואין), דלא עלה על דעת הב"י למיחש שמא יסירו מעל מצנפתו כשיכלה הגשם, שאין לנו מעצמנו לגזור גזירות וכו', דאם כן נגזור שלא להשתמש בשבת במאור החשמל, וכידוע דבחול המנהג להבעיר ולכבות בכל פעם כשנכנסין מחדר לחדר, ועוד כהנה. ע"כ.

49. וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"א (יו"ד סי' כד ד"ה ומ"ש באות), שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא נזכר בש"ס, כמבואר בדברי הפוס' בכ"מ. ע"כ.

וראה בכ"ז בשו"ת יבי"א ח"א (דף יב: חאו"ח סי' ג' אות יב-כד, ודף נח: סי' טז אות א-ג), וח"ב (דף רכז: חאה"ע סי' ז אות ג), וח"ג (דף קכט: חיו"ד סי' ד אות ב), ובח"ד (דף רלד: חאו"ח סי' מז אות ד', וסי' מט אות ד, וחיו"ד סי' ו' סוף אות א, וסי' ה' אות ג, יא אות ג'), וח"ה (דף ריד. חיו"ד סי' יז אות ב), ובחלק ו' (חאו"ח סי' כג אות ג', וסי' לב אות ג, וסי' לג אות ג, וסי' מג אות ג'), ובחלק ז' (חאו"ח סי' לז אות א, וסי' לח), ובחלק ח' (דף תס: חאה"ע סי' ז"ך אות ד), ובחלק ט' (חלק או"ח סי' עט אות ה', ובסי' קח אות קפט), ובחלק י' (חיו"ד סי' נח אות ל' עמוד שכח: ושם (סי' י' אות מד) הביא עוד אחרונים שכתבו שאין לנו לגזור מדעתינו משום מראית העין. וראה עוד בשו"ת יחו"ד ח"א (סי' ב עמוד ט), ובח"ב (סי' סט עמוד קפט, ובסי' נב עמ' קצח), ובח"ג (סי' כ עמוד קיב), ובח"ה (סי' כח עמ' קלד). ובהליכ"ע ח"ד (עמוד פט: ורעא), ובח"ו (עמוד רכח אות ה') ובחזו"ע (ארבע תעניות עמוד רנו: ועמוד ש'). וראה עוד בהערות מרן אאמו"ר עט"ר להסכמת הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל בריש יבי"א ח"א.

והנה הפר"ח הנ"ל (א"ח סי' תסא ד"ה עוד), הביא דברי הכנה"ג בתשו' שאסר לטגן בפסח בקמח מצה אפויה, משום מראית העין, שמא יחשבוהו קמח ממש, וכן אירע מעשה שנכשלו בזה. וחלק עליו, שאין לגזור גזירות מדעתינו, ולא חיישינן לטעות, וראיה מע"ז (לג:), ואפ"ה לא חש למילתא, אמר אקראי בעלמא הוא. והסכים עמו החק יעקב (סי' תס ס"ק טז). וכ"כ בש"ע הגר"ז (סי' תסג ס"ג), ובחמד משה (סי' תסג).

וכיו"ב כתב הגאון כרתי ופלתי ביו"ד (סי' פז סק"ז), שאין לגזור חלב שקדים בבשר [עוף] אטו חלב בהמה, שמכיון שהוא משקה של פרי אלא דמראהו כעין חלב לא גזרו בו חכמים, ואף שבלשון מושאל נקרא חלב, מ"מ לא יקרא חלב באמת, כדי שנדון בו משום מראה"ע, והרי הרבה ירקות יש אשר ידמו לשרצים אטו

באר התורה (82) פרשת מקץ

נאסור אותם באכילה משום מראה"ע שיטעו לומר שהם שרצים, ישתקע הדבר ולא יאמר, כי אין לזה שורש וענף ואין לנו לגזור גזרות מדעתינו. [וכוונתו שלא גזרו חלב שקדים בבשר עוף, אבל בבשר בהמה עם חלב שקדים מודה ואזיל להרמ"א דאסור. וכדמסיים שם ודי לנו לאסור בבשר בהמה, משה אמת ותורתו אמת. וביבי"א ח"ו חיו"ד סי' ח אות ב' הביא דברי הכרתי ופילתי בקיצור, אבל עיקר כוונתו לבשר עוף]. ומרן החיד"א [הנ"ל] בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' עד אות נ), מסתמך ואזיל ע"ד הפר"ח, והביא לו ראיה מדברי הרא"ש (פ"ב דשבת) הנ"ל. (וע"ע בברכ"י ס"ס תסג, וסי' תקיא סק"ב). ואמנם הרמ"א בהג"ה (יו"ד סי' פז) כתב, ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראה"ע. ע"כ. [ומצינו לכמה אחרונים דנקטי לאסור [באכילה] בחלב שקדים גם עם עוף, משום מראית העין, וכ"ד המהרש"ל, והרב באר שבע, והש"ך והט"ז. וראה בילקו"י איסור והיתר כרך ג' (עמ' קלה) מה שכתבנו בדין זה. ואכ"מ]. ע"כ דברי מרן הראשון לציון שליט"א. ואין במה לחלוק ע"ד, אבל יש עוד להאריך בכל נושא זה, והנני לע"ע רק מראה מקום. ושוב ראיתי שפרסמו בד"ץ העדה החרדית שיש למכור סופגניות חלביות רק בתנאי שמונח עליהם דגלון שכתוב ע"ז חלבי.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס